EGO

Humanistisch Opleidings Instituut
BIBLIOTHEEK
Postbus 797 - 3500 AT Utrecht

APRIL 1985

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

In dit nummer o.a.:

● Jongeren in de jaren tachtig ● Nachtmerrie over Nederland ● Jongeren over herdenking en bevrijding ● Overloon's oorlogsmuseum ● Gehoorzaamheid of eigen initiatief? ● Freek en Youp ● Popplaten ● Een ieder mag een ander beminnen

EGO

MAANDBLAD VAN DE DIENST HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT UITGAANDE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

nr. 4 - april 1985
24e jaargang

Abonnementsprijs *f* 15,– per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistisch Geestelijke Verzorging te Zeist. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Redaktie:
Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-Wiltjer, Wim Heij (voorzitter), Wim Reinders, Hans Schonk, Frank Spoelstra, Cher Turel, Paul Vonk.

Vaste medewerkers:
Ellen Broshuis, Adriaan Bijl, Theo Carree, Anton Constandse, Gerard van Erkelens, Albert Greven, Karen Heij, Sietse van der Hoek, Jan Kooijman, Willy Lohmann, Frits Maas, Leo van Opzeeland, Rien Robijns, Adriaan Soeterbroek, Jan Stoof, Frans Wermer, Hans van Wissen.

Eindredaktie en vormgeving:
Frank Spoelstra

Druk:
Brouwer Offset b.v. Utrecht
Gedrukt op kringlooppapier

Adres redaktie en administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan 71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-14436.

Inhoud

Nieuw in EGO	2
Popplaten	3
Gehoorzaamheid of eigen initiatief?	4
Jongeren in de jaren tachtig (foto's)	6
Zijn wij werkelijk bevrijd?	8
Jongeren over herdenking en bevrijding	10
Overloon's museum	12
Na de oorlog (poster)	14
Verhaal van een schipbreukeling	16
Nachtmerrie over Nederland	17
Freek en Youp	20
Een ieder mag een ander beminnen	22
Wildschut	24
Boeken/bladen/brochures	26
EGO-puzzle	27
Willy Lohmann	28

Foto voorpagina:
Gerard van Erkelens

EGO lees je van binnenuit

Nieuw in EGO

De vaste lezers van ons blad zal het ongetwijfeld zijn opgevallen dat EGO – vanaf het vorige (maart)nummer – in een nieuw jasje is gestoken. Wij denken met deze veranderde vormgeving de aantrekkelijkheid van het blad nog weer wat te vergroten. Minder ingrijpend maar toch niet onbelangrijk zijn de kleine wijzigingen die we (in nauw overleg met onze lay-outman) de afgelopen nummers in het blad reeds hebben doorgevoerd. Veranderingen die een vergroting van de leesbaarheid beogen.
Uiteraard wordt de aantrekkelijkheid van een blad niet alleen bepaald door de vormgeving. Het meest belangrijk blijft de inhoud. Steeds trachten we de groep waarvoor ons blad is bestemd (jonge militairen) zo dicht mogelijk te benaderen. Dat betekent dat we de hoofdmoot van de artikelen proberen af te stemmen op een zo groot mogelijk deel van onze lezers. Daarnaast willen we ook minderheidsgroepen aan hun trekken laten komen. Mensen verschillen nu eenmaal en dientengevolge ook hun belangstelling. Ook zij mogen, zeker van een humanistisch blad, iets verwachten.
Vanuit deze formule werkend hebben we recentelijk enkele nieuwe vaste medewerkers aangetrokken, te weten Ellen Broshuis (literatuur), Albert Greven (popmuziek/plaatbesprekingen) en Karen Heij (luistermuziek). Bijzonder ingenomen zijn we met het feit dat we ook een fotograaf als vaste medewerker kunnen begroeten. Het is Gerard van Erkelens van wie het afgelopen half jaar al enige malen foto's ter illustratie bij artikelen werden opgenomen. Van hem zullen de lezers de komende tijd regelmatig bijdragen tegemoet kunnen zien: soms foto's bij een artikel, af en toe ook een eigen pagina, evenals onze vaste tekenaar Willy Lohmann. Immers, vaak zeggen beelden meer dan woorden. In die zin betekent Gerards komst een welkome aanvulling.
Dat betekent niet dat de redaktie voorlopig op haar lauweren kan gaan rusten. Integendeel, want zo voldaan zijn we nu ook weer niet. Wij blijven zoeken en worstelen en zien, nog steeds, maar wat graag bijdragen, ideeën en suggesties van onze lezers tegemoet.

Redaktie

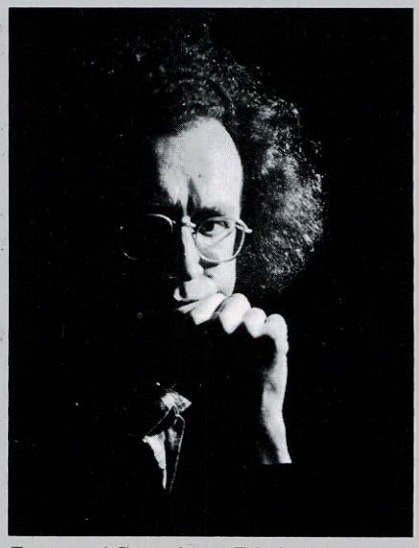

Fotograaf Gerard van Erkelens en zijn foto achterop EGO van vorige maand

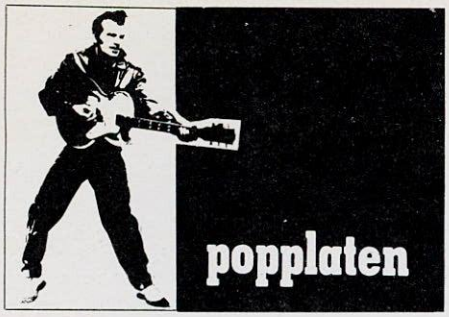

The Smiths - Meat is murder

De tweede LP van deze groep uit Manchester kenmerkt zich door mooie gitaarmelodieën en het droevige stemgeluid van zanger Morrissey.
Ook de teksten zijn niet bedoeld om je op te vrolijken. Ze handelen over de schaduwkanten van het leven; eenzaamheid en dood. Vooral dat laatste wordt door deze groep, met een naar mijn smaak nogal eentonige naam, ruimschoots bezongen. De titelsong bijvoorbeeld bezingt het lot van de dieren die, voor het genoegen van mensen, moeten sterven. Het gaat hier vooral over de consumptie van vlees:
'and the flesh you so fancifully fry
is not succulent, tasty or nice
it's death for no reason
and death for no reason is MURDER.'
De LP-hoes wordt in het licht van deze tekst nog mooier dan hij al is.
Ook eenzaamheid tot de dood er op volgt is een geliefd onderwerp. Luister maar eens naar 'What she said' en 'That joke isn't funny anymore'.
'The Smiths' vinden dat het leven vol rottigheid zit en dat wordt dan ook overtuigend uitgedragen. Prachtige muziek met een vleugje jaren zestig, ik draai het echter alleen als ik Jones heet.

Mick Jagger – She's the boss

Een gepolijste Rolling Stones LP, is de kortste omschrijving van deze tweede solo-plaat van Mick Jagger. Na 14 jaar, zijn eerste solo-LP stamt uit 1971, dan nu een project waaraan door veel bekende, meest zwarte, muzikanten is meegewerkt. Ik noem hier het bekende ritmeduo Robin Shakespeare en Sly Dunbar (ex- Bob Marley and The Wailers), Jeff Beck, Peter Townsend (The Who), Herbie Hancock en het 'Chic'-duo Bernard Edwards en Nile Rodgers. Deze laatste heeft ook drie nummers van de LP geproduceerd, die ik nu juist de mindere nummers van deze plaat vind: 'Half a loaf', 'Turn the girl loose' en 'Secrets' zijn naar mijn idee te glad. Er zit geen vonk meer in. Dit in tegenstelling tot nummers als het samen met Keith Richard geschreven 'Lonely at the top', de hitsingle 'Just another night' en het titelnummer 'She's the boss'. Ze spatten stuk voor stuk van de plaat. Vooral 'She's the boss' is een enorm funky nummer. De tekst is een parodie op de emancipatie. Het gaat uit van een vrouw in een topbaan en haar man die voor het huishouden zorgt, het rollenpatroon is gewoon omgedraaid en de man wordt stevig onder de duim gehouden, de vrouw 'has got the pants on'.
Ook de rest van de teksten, uitgezonderd 'Lonely at the top' en 'Running out of luck' gaan over het vrouwelijk geslacht. De traditionele ballad zoals die op iedere Stones-LP voorkomt blijft ook hier niet achterwege. 'Hard Woman' gaat me, dankzij het stemgeluid van Mick Jagger, toch weer door merg en been.
Het is, tot besluit, een plaat die perfect in elkaar gezet is, lekker in het gehoor ligt, en daarom vast hoge verkoopcijfers zal halen.

The Stranglers - Aural Sculpture

Tussen het moment dat 'The stranglers' in 1977 als eerste punkgroep tot de Britse LP-top 10 doordrong en het uitkomen van 'Aural sculpture' zijn bijna 8 jaren verstreken en dat is te horen.
'The stranglers' van nu maken gladde, goed in het gehoor liggende liedjes. Ze staan dan ook regelmatig op de hitparade met nummers als 'Golden Brown' en 'La Folie'. Op deze plaat staan eveneens een paar geheide hits. 'Skin deep' en 'No mercy' hebben het al tot deze status gebracht en er zullen van 'Aural sculpture' nog wel één of twee volgen (ik tip 'Let me down easy').
Als je deze plaat voor de eerste maal hoort, maakt hij indruk, maar het verveelt allemaal snel. Het is net iets te voorspelbaar. Het eeuwige orgeltje van Dave Greenfield en de basriedeltjes van de tot Brit genaturaliseerde Fransman Jean Jacques Burnel, ik heb het allemaal al eens eerder gehoord en het boeit me niet meer.
Dit is ongetwijfeld niet het laatste produkt van 'The stranglers', daarvoor verkopen hun platen te goed. Het is mij echter te monotoon. Ik ben ontsnapt uit de wurggreep.

Aztec camera - Knife

Deze Schotse jongens maken romantische popsongs. De groep moet niets hebben van het moderne synthesizergedoe en werkt veelvuldig met de aloude akoestische gitaar.
De nummers zijn overwegend langzaam met een paar prachtige snelle uitschieters. Met name het singletje 'All I need is everything' en 'Still on Fire' (dit nummer heeft een prachtig intro) zijn nummers met vaart.
De, door Mark Knopfler van 'Dire straits' geproduceerde, plaat doet verder veel denken aan de jaren zestig. Het nummer 'The birth of true' bijvoorbeeld kan zo op een LP van Bob Dylan.
De teksten zijn zoals gezegd romantisch met een ondertoon van onbehagen. Zanger/tekstschrijver Robby Frame weet dit gevoel goed over te brengen. Hij bezit een ijle stem die uitstekend geschikt is voor dit werk. De groepsnaam geeft al aan, dat deze Schotten veel naar het verleden kijken, het resultaat is er niet minder om. Heel mooi.

Albert Greven

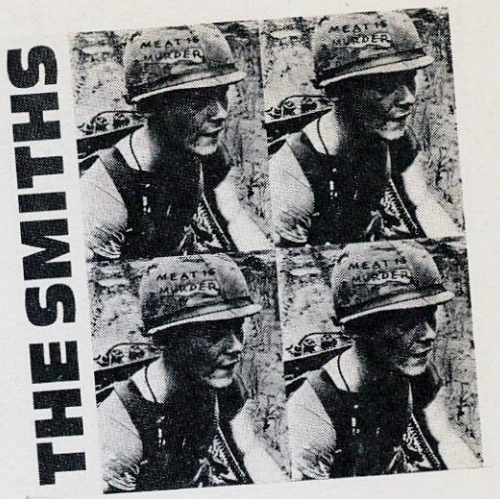

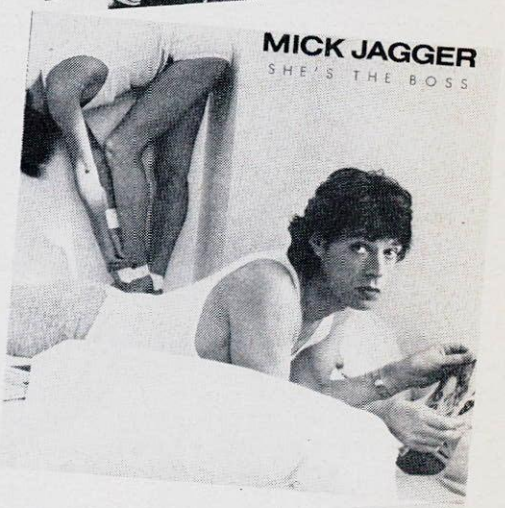

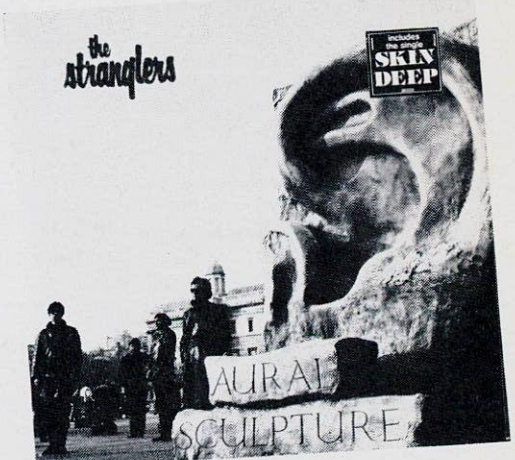

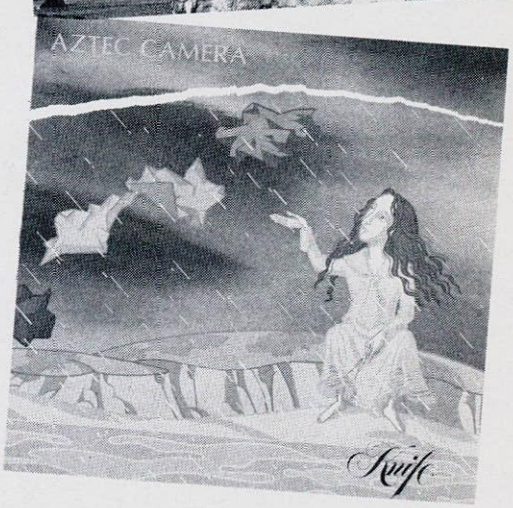

Gehoorzaamheid of eigen initiatief?

EGO-redacteur Wim Reinders had een gesprek met Dries Knoppien, Bob Bruyn en Herwin Hofsté, alle drie in opleiding bij het GOC (Genie Opleidingscentrum) in Vught, over gehoorzaamheid in het leven en in het bijzonder in de krijgsmacht.

„Ik zat gisteren op de dagkamer en hoor een sleutel vallen. Een sergeant roept me, ik ga naar hem toe. De steutel ligt naast zijn stoel. Hij zegt tegen mij: raap die steutel op. En ik ben zo'n ontzettende stommeling geweest, ik stond er zo perplex van dat hij dat zei, ik heb die steutel opgepakt en 'm opgehangen. Ik ben gaan zitten en ik denk: wat heb ik nou gedaan?"

Is er verschil tussen gehoorzamen in de krijgsmacht en de burgermaatschappij?
Dries: Het hangt er helemaal van af wat je doet. Met bepaalde beroepen zul je veel meer gehoorzaamheid en discipline moeten hebben dan hier. Ik heb gevaren en dan werk je echt met het idee: als ik iets fout doe, dan gaat het verkeerd met het hele schip en dat geldt dan voor 35 man. Dan gaat het vooral om zelfdiscipline en dat kan ik met de situatie hier helemaal niet vergelijken.
Bob: Gehoorzaamheid speelt overal een rol, ook in het burgerleven. Als je bij een baas werkt, heb je ook te doen wat hij zegt.
Herwin: Ik heb op school gezeten en daar is het één en al gehoorzaamheid.

Er wordt dus nogal wat afgehoorzaamd in het leven. Nu kun je gehoorzamen, omdat je het eens bent met de opdracht of de geldende regels. Je kunt ook wel eens gehoorzamen terwijl je dat liever niet zou doen. Is er wat dat betreft verschil tussen het leger en de gewone samenleving?
Dries: Ik denk het wel; bijna niemand heeft voor het leger gekozen en daarom is het hier zo moeilijk. 't Is niet wat je wilde. Ook al sta je er niet achter, je moet het doen hier. Ik vind dat belachelijk.

Waarom?
Dries: Ik weet wel dat het moet, maar de manier waarop het gaat vind ik verkeerd. Altijd schreeuwen en nooit iets vragen, dat bevalt me niet.

Staat iedereen zo te schreeuwen?
Herwin: Ik vind dat het meevalt. Er zijn er bij die het wel vaak doen, maar lang niet iedereen. Maar er gebeuren wel gekke dingen. Ik was verkouden geworden vorige week en had daarvoor al eens longontsteking gehad. Iedereen stond op het appèl zonder buitenjas en ik had de mijne wel aan om nóg een longontsteking te voorkomen. Ik kreeg toen opdracht om die jas uit te doen en dat vond ik wel moeilijk om aan te gehoorzamen.

Wat deed je?
Herwin: Ik hield de jas aan. De ene sergeant wilde dat ik 'm uitdeed, ook nadat ik het had uitgelegd, en een andere sergeant, toevallig een sergeant I zei: houd 'm maar aan.
Ik denk dat die eerste sergeant de verantwoording niet durfde te nemen.

Een rotzooitje

Bob: Ik merk dat het hier wat strakker wordt gehouden dan buiten de kazerne. Dat moet ook wel, want anders zou het een rotzooitje worden, denk ik.

Wat zou er een rotzooi worden?
Bob: Als een sergeant te soepel wordt, gaat het denk ik verkeerd.

Is er discipline nodig omdat soldaten geen zelfdiscipline zouden hebben?
Bob: Misschien wel. Als mensen dat niet hebben, moet daar op gelet worden. Het is hier veel strenger, maar dat hoort denk ik zo in het leger. Die discipline hoort er te zijn.
Herwin: Een bepaalde discipline is wel nodig, maar ik vind dat ze het soms te ver doorzetten. Neem die buitenjas bijvoorbeeld. Ze laten niets aan jezelf over; ze willen extra macht over je uitoefenen. En er is wel orde nodig, maar soms voeren ze het te ver door.
Bob: Ja, af en toe wordt er misbruik van gemaakt.

Regels zijn nodig om soms een chaos te voorkomen. In het verkeer op straat, ook in de omgang van mensen onder elkaar. Wat zijn hier strengere regels dan buiten de kazerne?
Dries: Ik denk niet dat het zoveel strenger is. Ik denk dat ze alleen maar van jou willen dat je niet nadenkt, maar domweg doet wat zij willen. Je kunt zelf helemaal niets meer doen. Als ik na 14 maanden uit dienst kom, heb ik waarschijnlijk het gevoel: ik heb m'n lichaam al die tijd wel gebruikt, maar mijn hersens niet.

Jij moet hier dus een deel van jezelf uitschakelen?
Dries: Ja, inderdaad. Als je zegt dat je 't met iets niet eens bent, vinden ze dat niet interessant: de sergeant denkt wel voor je!
Bob: Er wordt in het begin gewoon tegen je gezegd: Je hoeft niet te denken, je moet gewoon doen.
Herwin: Je moet als een stom kuddedier achter hem aanlopen.

Van jullie wordt dus een houding van totale gehoorzaamheid verwacht?
Dries: Meer dan gehoorzaamheid: onderdanigheid. Af en toe voel ik me hier een bange hond die altijd geslagen wordt.
Herwin: Ik vind dat elk mens veel dingen zelf wel kan bedenken, daar heb je tenslotte hersenen voor.
Dries: Er zijn best wel dingen waar discipline voor nodig is, waarbij je stomweg moet doen wat zo'n man tegen je zegt, omdat je er zelf de ballen verstand van hebt. Als je met mijnen gaat werken, moet je precies doen wat er gezegd wordt, anders gaat het verkeerd.

Maar als iemand mij wil vertellen hoe ik een knoop moet leggen die ik zelf al honderden keren gelegd heb, dan ga ik lachen.

Eigen initiatief

Bob: In het bedrijfsleven moet je zelfstandig leren werken, zelf initiatief durven te nemen. Aan ons eigen initiatief wordt hier weinig overgelaten. En als je

Deelnemers aan het gesprek, v.l.n.r. Herwin, Dries en Bob

iets vraagt, vinden ze het altijd een domme vraag.
Dries: Als je voorstelt om iets op een bepaalde manier te doen, dan is het enige wat ze zeggen: Dat is niet interessant, Knoppien. Ze gaan er niet op in.
Verder pratend komen we weer terug bij de discipline. Uit vrije wil zouden ze veel dingen niet doen. Door die discipline en het risico van straf gehoorzamen ze toch.

Loop je dan ook de kans dat je dingen doet die je normaal nooit zou doen, omdat je niet meer nadenkt over wat je doet?
Bob: Vorige week hebben we een schutersput gegraven op de mijnenschool. Ik kan wel begrijpen dat ik m'n schop moet schoonmaken, maar ik vond het vreemd dat ik de kale plekken moest bijverven. Ik heb het wel gedaan, maar de verf was er de volgende dag na gebruik weer af. Wanneer de sergeant me weer opdracht geeft om de schop te verven, doe ik het misschien toch wel, al vind ik het onzin. Maar misschien riskeer ik ook wel een rapport CC.
Herwin: Je kunt 'm moeilijk elke dag verven, dan kun je beter schilder worden.
Dries: Ik heb een mooi voorbeeld. Ik zat gisteren op de dagkamer en hoor een sleutel vallen. Een sergeant roept me, ik ga naar hem toe. De sleutel ligt naast zijn stoel. Hij zegt tegen mij: raap die sleutel even op. En ik ben zo'n ontzettende stommeling geweest, ik stond er zo perplex van dat hij dat zei, ik heb die steutel opgepakt en opgehangen. Ik ben gaan zitten en ik denk: wat heb ik nou gedaan?
Bob: Precies. Dan hebben ze het tot zover toch voor elkaar gekregen.
Dries: Ja, ik kon het van mezelf echt niet begrijpen. Ongelooflijk, zover hebben ze me dan dat ik die grijze massa niet meer laat werken. Als zoiets je in de burgermaatschappij overkomt, zeg je: Ben jij soms gestoord geworden? Mankeert het aan je jatjes?
Herwin: Ik denk dat jouw verzet tegen sergeants groter is geworden na dit geval. Het totaalresultaat kan dan zijn dat de opleiding geen succes is geweest.
We praten verder over gehoorzaamheid. In oorlogstijd kun je niet zelf beslissen wat er gebeurt, zegt Bob. Daarom moet je nu leren gehoorzamen. Je leert hier gehoorzamen om ook in moeilijke omstandigheden dingen tegen je zin in te doen, is Herwins mening. Dat brengt ons bij de vraag wanneer je gemotiveerd bent om die dingen wel te doen. Alle drie vinden dat er een leger moet zijn voor een gezamenlijke verdediging. Maar toch is niet ieder gemotiveerd om in het leger te zitten. Dat ligt ook aan de sfeer van het militaire systeem.

Meer vriendelijkheid

Zou het mogelijk zijn om in het leger wat menselijker, wat vriendelijker met elkaar om te gaan of zouden jullie dan de bevelen van de sergeant niet meer opvolgen?

Foto Rienk-Jan Huizenga

Herwin: Ik denk dat je dan juist eerder de bevelen opvolgt.
Dries: Het voordeel dat die man nu heeft, is dat hij niet hoeft uit te leggen waarom bepaalde dingen moeten gebeuren. Als het vriendelijker gaat, moet hij dat wel.
Bob: Als ze iets uitleggen, weet je of je er de zin van inziet of niet.

Maar als je de zin er niet van inziet en het moet toch gebeuren... Doe je het dan toch als de sergeant een vriendelijk mens is?
Bob: Ik denk dat je altijd wel iets moet doen waar je niet zoveel zin in hebt, dat komt in de burgermaatschappij ook vaak genoeg voor. Als je even flink aanpakt bij minder leuke karweitjes, heb je 't zo gehad. Maar ik kan me eigenlijk niet voorstellen dat het vriendelijker gaat worden in het leger.
Dries: Dat kan ik me ook niet voorstellen. Ik denk dat ze bang zijn om hun macht te verliezen.
Bob: Dan maakt het niet meer uit of je sergeant bent of majoor of kolonel.
Dries: Het is nu zo erg dat wanneer de kolonel komt, dan weet binnen de tien minuten de hele kazerne dat de kolonel er is. Dan moet alles ineens tien keer over, als het de eerste keer niet goed gaat.
Bob: Ik heb zelf geen moeite met het systeem zoals het nu is.
Herwin: Ik vind dat het best wel een stuk vriendelijker kan. In de burgermaatschappij kan het ook.

Waarom in het leger dan niet, is de vraag. Is het omdat het laatste doel van het leger, als alle andere middelen gefaald hebben, is: mensen dood maken? Dat heeft niets met een vriendelijke omgang tussen mensen te maken. Kunnen in zo'n omgeving mensen wel op een vriendelijke manier met elkaar omgaan?
Alle drie vinden ze dat dit wel mogelijk is. Militairen moeten geweld durven te gebruiken, wanneer diplomatieke akties mislukt zijn.
Kunnen militairen wel geschikt worden gemaakt voor het toepassen van geweld, als de opleiding vriendelijk en menslievend zou zijn?

Bob vindt dat je van militairen harde mannen moet maken. Dries en Herwin denken dat de opleiding wel menslievender kan. De slagkracht van het leger zou daar naar hun mening niet onder lijden.
Voor Bob hoeft er niets te veranderen. Hij kan zich ook niet voorstellen dat het anders zou kunnen.
Dat brengt ons op de vraag waarom de een wel moeite heeft met de dingen in het leger zoals ze nu gaan en de ander niet. Bob is gewend aan het geschreeuw van een stevige leraar op school, die bij de commando's in Indië had gezeten. Dat kon hij ook wel waarderen, want deze man leverde goede vakmensen af. Een leraar die vriendelijk was, had al gauw een klas vol rumoerige leerlingen en daar bulderde hij dan niet doorheen. Die eerste leraar was veel meer kortaf.
Dries zou in z'n broek schijten, als hij op zo'n school toegeschreeuwd zou worden door een leraar. Hij en Erwin willen een redelijke uitleg bij de dingen die gebeuren moeten, geen onvoorwaardelijke ondergeschiktheid. Daar hebben ze ook een voorbeeld bij: Die middag is er les geweest op de mijnenschool. Daar werd goed uitleg gegeven en niet gezegd: zó moet het en het waarom is niet interessant. Als dat altijd zo ging, zou de sfeer in het leger al heel wat beter zijn, vinden ze.

Wim Reinders

kazerne: rijkspakhuis

Jongeren in de jaren tachtig

De Amsterdamse fotografen Maya Pejić en Han Singels hebben in opdracht van de afdeling Nederlandse Geschiedenis van het Rijksmuseum in Amsterdam fotoreportages gemaakt over het onderwerp 'Jongeren in de jaren tachtig'. Deze schitterende series foto's zijn tot september 1985 te zien in het Rijksmuseum in Amsterdam.
Wie het boeiende beeld van 'De jongeren', zoals Pejić en Singels dat vastlegden, wat langer wil behouden, kan het boek (tevens tentoonstellingscatalogus) aanschaffen dat Uitgeverij Fragment liet verschijnen. Prijs *f* 17,50. Te koop in het Rijksmuseum en bij de betere boekhandels. Ook verscheen het als themanummer van het maandblad Jeugd en samenleving, jaargang 15, nummer 2, februari 1985 (voor inlichtingen: Maliesingel 27, 3581 BH Utrecht, tel. 030-313430 of 313397).
De hier afgedrukte foto's zijn van Maya Pejić.

Dag van de Onrust, Amstelveld

Opkomstdag in Schalkhaar

Jezus, wat moet je daar nou mee?

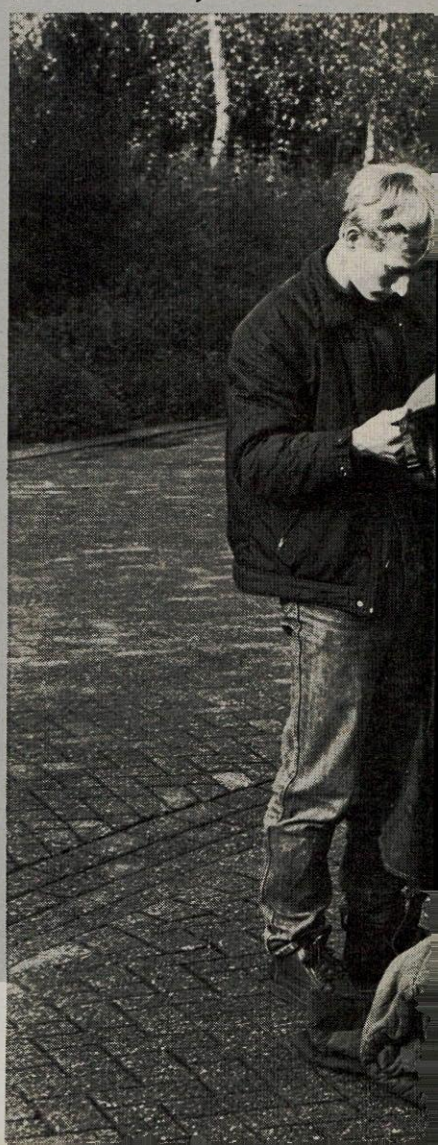

Voor je het weet sta je in je onderbroek met een gasmasker op

Popfestival in Lochem

Zijn wij werkelijk bevrijd?

Op 5 mei zal het veertig jaar geleden zijn dat ons land is bevrijd van de Duitsers onder hun nationaal-socialistische leiders. Er was vijf jaar lang niet alleen sprake geweest van een militaire bezetting, maar ook van een fascistische en racistische terreur. Men moet die hebben beleefd en overleefd om te beseffen dat er werkelijk sprake was van een bevrijding.

Het oorlogsbeeld was tragisch: duizenden als antifascisten in gevangenschap; tienduizenden als dwangarbeiders gedeporteerd; honderdduizenden joden vermoord; aanzienlijke groepen van verzetstrijders ondergedoken, in concentratiekampen of gefusilleerd; anderen die slachtoffers werden alleen omdat ze zigeuners waren, of homosexuelen, of om vele duistere redenen; een heerschappij van wilde willekeur; en tenslotte acht maanden van massale uithongering en wraakzuchtige terechtstellingen, nadat het de bezetters duidelijk was geworden dat ze verslagen waren. Wel iedereen, die niet gecollaboreerd had met de vijand, wilde spontaan erkennen: „We zijn bevrijd!"

Opnieuw bedreigd

Maar na veertig jaar is bij velen de vraag gerezen of we niet opnieuw worden bedreigd, met wellicht nog grotere verschrikkingen, door een oorlogsmachinerie die ons op volle kracht naar de ondergang dreigt te stuwen en waartegenover we ons machtelozer voelen dan toentertijd jegens het nationaal-socialistische militarisme.

Was die bevrijding van veertig jaar geleden dan misschien nutteloos, of bedrieglijk? Om te proberen daar antwoord op te geven moet men zich herinneren welke vormen van evolutie of reactie het meest in de geschiedenis naar voren komen. We noemen er hier slechts twee.
In het eerste geval is er sprake van een ontwikkeling, die cultureel gewenst wordt, die werd verwacht, die tot vermenselijking van de gemeenschap leidt, tot meer gelijkheid en vrijheid. In het tweede geval echter is er sprake van een tegenstroom, van een 'negatie', van een beroep op geweld.

Soms kan men ook zeggen: door rede en geweten gaat de 'humanisering' vooruit; door driftmatigheid, agressie en angst wordt ze uitgehold. Hoeveel voorbeelden zijn er niet van massale hysterie, van psychische verdwazing in de botsingen tussen staten! De civilisatie is geen eenheid, zij is gespleten, en dat is het ontstellende karakter van wat men – zelfs zonder ironie – toch nog 'de verenigde naties' noemt.

Een sprong vooruit

Er is echter, bij alle vrees voor de toekomst, geen reden om de grote verworvenheden te miskennen, die mede uit de nederlaag van het nationaal-socialisme zijn voortgevloeid. Uit het denken en het ideaal van latere generaties zijn ze niet weggewist, integendeel.
Al onmiddellijk werd – o.a. door het tribunaal, dat in Neurenberg de Duitse oorlogsmisdadigers veroordeelde – onderstreept dat de overheid geen aanspraak mocht maken op blinde gehoorzaamheid van burgers of dienstplichtigen. Wie zijn wandaden verontschuldigde met de leuze 'Befehl ist Befehl' werd gevonnist. Dat was heel belangrijk: niemand was een willoos instrument, hij mocht en moest weigeren op grond van zijn eigen geweten en verantwoordelijkheid jegens zijn medemens.

In beginsel behoorde 'gezag' bewust aanvaard te zijn, zoals dat van een arts, of een leraar, of een specialist, een vakman. Op allerlei terreinen heeft dat geleid tot emancipatie. Het handelen of geloven op gezag is aangetast in: de strijdkrachten; de overheidsdiensten, de kerken, de zeden en gewoonten. Dat laatste wil zeggen: er is veel minder neiging om voorouders te imiteren als het gaat om het liefdeleven, om de vraag of men wettelijk zal trouwen of niet, kinderen wil hebben en hoeveel. Opmerkelijk is de begeerte van vrouwen, een beroep te leren en dat te blijven uitoefenen, zelfstandiger te zijn van een man. De bewuste wil om van het eigen leven iets te maken dat men wenst, is aanzienlijk versterkt.

En dan is in de periode van 1945 tot 1975 de koopkracht zeer toegenomen en de toepassing van de techniek heeft de consumptie gediend. De verzorgingsmaatschappij van West-Europa heeft tot nu toe een deel van de crisis-rampen, die de werklozen troffen in de jaren na 1930, nog opgevangen, mede dus door de vruchtbaarheid van het productie-apparaat. Het zou verkeerd zijn, zulk een vooruitgang na de bevrijding niet te erkennen. Als men deze lijnen verder zou kunnen trekken, zou men aanlanden bij de beveiliging van de sociale en economische rechten van iedereen; een kritische houding jegens elk gezag; een begeerte naar internationale vriendschap en samenwerking.

Tegenstromingen

Vanwaar komen dan de fatale tegenstromingen? Juist door het voortbestaan van vormen van gezag, die kans zien te ontkomen aan beredeneerde controle en die in handen liggen van min of meer geheime topgroepen, in de staten en de industrieën. De gevaarlijke stoffen die worden uitgevonden zijn aan het volk onbekend, of ze nu voor de vredes- of de oorlogsproductie worden ontwikkeld. Er zijn bedrijfstakken (men denke bij ons aan de schandalen in de Ogem, de RSV, het Burgerlijk Pensioenfonds enz.) waarin een soort maffia's zonder gevoel van verantwoordelijkheid jegens het volk in multinationale clubs hun eigen gang gaan. Er zijn militaire klieken wier handelingen in principe geheim zijn. Ze leven voor elkaar in angst en verwekken massaal angst, tegen de idealen in van elke cultuur.
De geestelijke voorbereiding op oorlog wordt geraffineerd georganiseerd. Maar dat zal leiden tot ons aller ondergang. In 1945 werd nog algemeen afgewezen dat militaire leiders (zoals op grote schaal de nazi's) oorlog voerden tegen weerloze burgers. Men is nu bezig met raketten, kernwapens, 'starwars' in de ruimte, die aangewend kunnen worden voor genocide, dat is: volkerenmoord. Dat is de meest gevreesde uitholling van het bevrijdingsgevoel van 1945. Natuurlijk gaat daarmee samen het gevaar van fascime en racisme binnen de grenzen. Maar dit is veel eerder te controleren en te onderdrukken dan de wedloop in bewapening.

Volkeren, die tot bezinning komen, zullen de staten onder hun controle moeten brengen. Het is ontzaglijk moeilijk, maar de enige manier om voort te leven. En daartoe zal men de bevrijding behoren te vieren door een beroep te doen op een werkelijke 'revoltering van de geest': te weigeren bij voorbaat enig volk aan te wijzen als 'de vijand, die we vernietigen moeten'.
De positieve herinnering aan de meidagen van 1945 kan nu alleen doorwerken in afwijzing van oorlogsgeest.

Anton Constandse

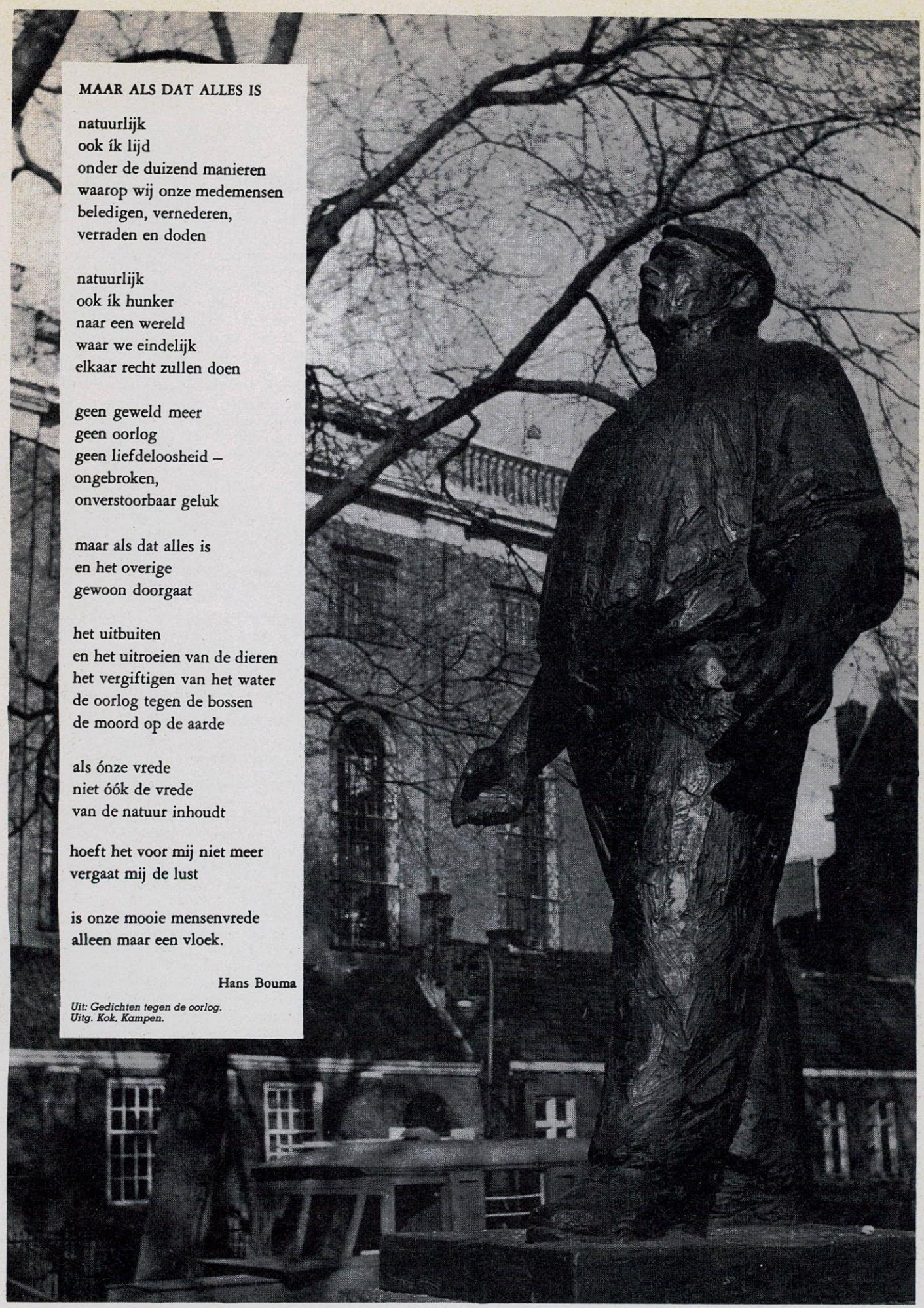

MAAR ALS DAT ALLES IS

natuurlijk
ook ík lijd
onder de duizend manieren
waarop wij onze medemensen
beledigen, vernederen,
verraden en doden

natuurlijk
ook ík hunker
naar een wereld
waar we eindelijk
elkaar recht zullen doen

geen geweld meer
geen oorlog
geen liefdeloosheid –
ongebroken,
onverstoorbaar geluk

maar als dat alles is
en het overige
gewoon doorgaat

het uitbuiten
en het uitroeien van de dieren
het vergiftigen van het water
de oorlog tegen de bossen
de moord op de aarde

als ónze vrede
niet óók de vrede
van de natuur inhoudt

hoeft het voor mij niet meer
vergaat mij de lust

is onze mooie mensenvrede
alleen maar een vloek.

Hans Bouma

Uit: Gedichten tegen de oorlog.
Uitg. Kok, Kampen.

Jongeren over herdenking en bevrijding:

„Wat er nu gebeurt is oneindig veel belangrijker"

Ieder jaar wordt in Nederland op 4 mei de dodenherdenking gehouden en op 5 mei de bevrijding gevierd. Dit laatste weliswaar op een bescheiden wijze, namelijk eens in de vijf jaar. Over enkele weken is het veertig jaar geleden dat er een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog. De media zullen daar ongetwijfeld de nodige aandacht aan besteden. Aandacht die veelal bestaat uit historische belangstelling. Maar wat zegt de Tweede Wereldoorlog de jongeren van nu? Hoe kijken ze tegen de dodenherdenking aan? Wat is de betekenis van de bevrijding?
Over deze vragen praatte EGO-redacteur Wim Heij met vier dienstplichtige militairen van nu. Die vier zijn Henk Akse, Simon van de Kolk, Bertrand Stoker en Hans Woning, allen deel uitmakend van de 43e geneeskundige compagnie in Havelte. De vraag wie Mussert was kunnen twee van de vier niet beantwoorden. Dat feitenkennis niet alles zegt blijkt wel uit onderstaand vraaggesprek.

Wat zegt jullie de bevrijding van Nederland op 5 mei 1945?
Henk: Voor mij betekent dat heel veel. Stel dat de bevrijding niet had plaatsgevonden, dan zaten we misschien nog wel onder Duitse overheersing.
Simon: Voor mij is denken aan de bevrijding denken aan ontwikkelingen van deze tijd. Ik bedoel het weer opkomende fascisme in bijv. de grote steden, maar ook hier op de kazerne. De opmerkingen die je hier soms hoort zijn ronduit vuil. Het is een sluipend iets, dat we een tweede keer wel moeten zien te voorkomen. Ik betrek de bevrijding vooral op deze tijd.
Hans: Wat Simon zegt is waar, maar het gekke is dat je er ongemerkt ook zelf aan meedoet bijv. het maken van schunnige opmerkingen over Turken. Je hebt het zelf gewoon niet in de gaten. Het begint eigenlijk al met de Belgenmoppen, dan de Turken en het wordt steeds erger. Wanneer je niet oppast dan laat je je zo opnaaien, dat je op de Centrumpartij gaat stemmen. Ik heb niet zóveel politiek inzicht, maar dat zal ik toch nooit doen.
Bertrand: Wanneer je op de Centrumpartij zou gaan stemmen, dan zou je op net zo'n figuur gaan stemmen als Hitler. Wanneer het die kant op gaat, dan zit je binnen de kortste keren weer met een of andere oorlog. Ik ben van ver na de oorlog, maar als je de verhalen hoort en leest, dan zegt ieder weldenkend mens: dat nooit meer.

Zijn jullie weleens naar een dodenherdenking geweest?
Hans: Ik heb de oorlog ook niet meegemaakt en ik zou aan zo'n dodenherdenking niet zo vlug mee doen. Het zegt me niet zo gek veel. Gelukkig is er geen enkel familielid van ons om het leven gekomen. In wezen doe je zoiets toch voor je eigen familie.
Bertrand: Ik ga er ook niet heen. Het zegt mij in zoverre veel, dat wanneer je er weer van hoort dat er duizenden gevallen zijn in die oorlog, dan zeg ik dat hoeft van mij nooit weer te gebeuren. Daarom ben ik ook zo gebeten op zo'n Centrumpartij, omdat je dan weer die kant op gaat. Het fascisme steekt zo de kop weer op.
Henk: Ik ben weleens naar de dodenherdenking geweest, maar meestal blijf ik thuis. Dan kijken we thuis met z'n allen naar de TV. Aan die twee minuten stilte doen we ook. Zo'n verschrikking mag nooit weer gebeuren.
Simon: Bij de dodenherdenking op zich ben ik nooit geweest. Ik ben wel eens naar anti-fascistische manifestaties geweest. Dat spreekt mij persoonlijk veel meer aan. De 2e W.O. zegt mij natuurlijk wel wat. Je kreeg het op school, je hebt het van je ouders gehoord. Maar die verschrikkelijke dingen die er met de joden, de homo's en de zigeuners zijn gebeurd, dat is aan onze familie voorbij gegaan. Wat er nú gebeurt is oneindig veel belangrijker.

„Wanneer je niet oppast dan laat je je zo opnaaien, dat je op de Centrumpartij gaat stemmen."

Jullie vinden dat je bij de dodenherdenking niet veel te zoeken hebt. Geen enkel familielid is omgekomen. Toch laat de wereld van nu jullie niet onberoerd, getuige de opmerkingen over de Centrumpartij. Wanneer je het verleden, '40-'45, nu eens verbindt met de Centrumpartij en de Nederlandse Volksunie van nu, zou het jullie dan meer aanspreken?
Simon: Dat denk ik wel. Die link is alleen moeilijk te leggen, in de praktijk althans. De generatie die de 2e W.O. heeft meegemaakt, waarvoor de dodenherdenking in de eerste plaats bestemd is, die kunnen niet meer zo vlug op de barrikaden wanneer het gaat om het hedendaags fascisme te bestrijden. Je moet natuurlijk oppassen met generaliseren, maar vaak is dat toch het beeld. In anti-fascistische comité's kom je bijna uitsluitend na-oorlogse mensen tegen. De generaties van vóór 1945 houdt het verleden heel sterk bezig. Ze treuren om hun doden, dat mag natuurlijk, maar wat er nu gebeurt dat laten ze te gemakkelijk lopen. Ik denk soms dat ze het onderschatten.
Bertrand: Het heeft vast te maken met het feit, dat ze ouder zijn dan wij. Wan-

De gesprekspartners v.l.n.r.: Simon, Hans, Bertrand en Henk

neer je de oorlog echt met je volle verstand hebt meegemaakt, dan loop je nu toch al gauw tegen de zestig, of ouder natuurlijk. Dan begin je op een leeftijd te komen dat je gaat denken dat nu de jeugd het maar eens moet opknappen.
Hans: Ik denk ook dat er bij de oudere mensen weer te veel boven komt, al die herinneringen van die verschrikkelijke tijd. Er zijn natuurlijk ook wel oudere mensen die zich aktief inzetten nu, denk bijv. maar eens aan de anti-kernwapendemonstraties. Maar al met al zijn dat er toch betrekkelijk weinig. Dat is jammer, want op die manier zouden we ook veel te weten kunnen komen.
Ik ben ook heel benieuwd wat er daarna komt. Voor wie zal men het dan nog doen? Dat geldt ook voor het draaien van films op de TV enz.

Wil men de gebeurtenissen rond 4 en 5 mei niet in de versukkeling laten raken dan zal men het heden erbij moeten betrekken?
Bertrand: Men moet steeds blijven aangeven hoe de 2e W.O. ontstaan is, hoe het mogelijk is geweest dat Hitler aan de macht kon komen èn welke ontwikkelingen er nu te ontdekken zijn die ons waakzaam moeten doen zijn.
Voor de oorlog was Hitler degene die beloofde dat hij voor werk zou zorgen. Nu is het de Centrumpartij die zegt, dat wanneer de buitenlanders weg zijn er weer werk komt voor de Nederlanders. Toen waren de joden de klos, nu de buitenlanders. Notabene degenen die we binnengehaald hebben om onze economie overeind te houden. Je moet de 2e W.O. plaatsen in de geschiedenis en naar het heden kijken welke lering we eruit kunnen trekken om ons te hoeden voor een herhaling. Wanneer je op die manier stilstaat bij 4 en 5 mei dan zal dat de jeugd van nu wel degelijk aanspreken.
Henk: Wat er is gebeurd is te belangrijk om er aan voorbij te gaan. Zeker wanneer je weer bepaalde ontwikkelingen kunt waarnemen. Het lijkt werkelijk wel of het weer die kant opgaat. Er is steeds minder werk, minder inkomen. Sommigen hebben nu al nauwelijks genoeg om rond te komen.
Simon: Je kunt het niet helemaal vergelijken. De politieke situatie van toen was een heel andere dan die van nu.

„Het is te dol dat sommige kaderleden er prat op gaan de Westerse democratie te verdedigen, terwijl ze tegelijkertijd toestaan dat er minder frisse dingen gebeuren."

Denk alleen maar aan de Weimar-republiek die vooraf ging aan het aan de macht komen van Hitler.

In het kader van dit artikel zou het te ver voeren daar dieper op in te gaan. Wat Henk bedoeld is een teruglopende economie, toenemende sociale onrust, mensen die in de problemen komen. Aldus ontstaat het klimaat, waarin men zich open gaat stellen voor eenvoudige oplossingen, zoals: er zijn zoveel honderdduizend werklozen en zoveel honderdduizend buitenlanders. De oplossing ligt toch voor de hand?
Henk: Het verbaast je dan zo dat mensen die het al een keer allemaal hebben meegemaakt, oudere mensen dus, zich rustig nog weer een keer laten misleiden en op de Centrumpartij gaan stemmen. Natuurlijk zijn er ook veel jongeren die er op stemmen, maar van de oudere mensen die dat doen begrijp ik werkelijk niets.
Hans: Ze laten zich gewoon de kop gek maken door een mannetje als Janmaat.
Simon: Het gaat weer net zoals voor de oorlog. Een geweldige versimpeling van de werkelijkheid, maar je ziet de mensen er intuinen. De fascistische groeperingen van nu dragen ook heel simpele oplossingen aan. Elke arbeidsplaats nu bezet door een buitenlander gaat terug naar een Nederlander, de buitenlander het land uit en de werkloosheid is opgelost. Daar klopt natuurlijk niets van. Het zal niets opleveren, sterker nog, het zal de problemen eerder nog vergroten. Zuiver economisch geredeneerd. Dan ga ik nog maar even voorbij aan het schandelijk karakter van zoiets.

Je zou best eens gelijk kunnen hebben. In de jaren dertig waren er ook honderdduizenden werklozen en géén buitenlanders, op een enkele Italiaanse ijscoman na. De buitenlanders het land uit zal de problematiek niet verkleinen.
Simon: Het is gewoon een loze kreet, maar hij slaat wel aan.

De aanhang van de Centrumpartij is nog wel niet zó groot, maar de geluiden rondom je heen zijn toch vrij omvangrijk. Herdenkingen zijn misschien wel meer dan ooit noodzakelijk?
Simon: Zeker. Fascisme is verraderlijk, het is sluimerend. Het maakt niet uit van welke politieke kleur je bent, zelfs al noem je jezelf anti-fascist. Het zit in ieder mens, ook in mij. Dat is juist het verraderlijke.
In ieder mens schuilt een beest en onder bepaalde omstandigheden kan dat beest eruit komen, dan ontstaan er gruwelen.

Wanneer de mens het benauwd gaat krijgen, dan neigt hij ernaar om voor zichzelf te kiezen?
Simon: Dan is het ieder voor zich en de rest kan barsten.

„Wil je als krijgsmacht geloofwaardig blijven, dan zal men aan zaken als fascisme en racisme, ook intern niet voorbij mogen gaan."

Terug naar het herdenken. Om de jeugd erbij te betrekken zou men niet stil moeten staan bij '40-'45, maar een verband moeten leggen met de onvrijheid in de wereld van nu?
Simon: Dat is wel zo, maar een massaal karakter zal het niet zo vlug krijgen. Zeker op dit moment is het een elitaire strijd. Zolang deze strijd in hoofdzaak wordt gevoerd door mensen met een wat betere opleiding uit vooral de linkse beweging, blijft het een kleine groep. Dat verander je niet zo gemakkelijk. Dat bedoel ik met een elitaire strijd, terwijl het de strijd van ons allemaal zou moeten zijn. De gemiddelde Nederlander gelooft het wel en dat is gevaarlijk. Het gevaar wordt gewoon door grote groepen van de Nederlandse bevolking niet onderkend.
Bertrand: Hoe mooier je praatjes, des te meer mensen erin tuinen. Zo werkt de Centrumpartij ook. Er is weinig werk en daar maken ze gebruik van. 'De buitenlanders eruit en jullie krijgen weer werk.' Dat is heel gevaarlijk, zeker in deze tijd. Veel jongeren hoor je ook zeggen: de buitenlanders nemen onze baantjes in. Gelukkig zijn er ook wel jongeren die eerlijk zeggen, dat ze niet ▶

Foto: Jan Stegeman

Overloon's museum:

Van oorlog naar verzet

Tot in juni van dit jaar is er in het Oorlogs- en Verzetsmuseum in Overloon de tentoonstelling: 'Nederland tussen democratie en Nazidictatuur 1930-1945 (1984)' te zien. Een tentoonstelling die een beeld wil geven van de opkomst van het fascisme in Nederland én van de reakties daarop. Sinds 1945 is er nooit eerder zo'n uitgebreid overzicht te zien geweest van de periode waarin de NSB ontstond en het anti-fascistisch verzet vorm begon te krijgen. Bij ons rees de vraag hoe een 'Oorlogsmuseum' als Overloon er toe komt zich aan een dergelijke tentoonstelling te wagen.

Op een koude winterdag aankomen bij het bospark dat het museum Overloon omgeeft, is een vreemde ervaring. Een groot hek met ijzeren tralies gaat open en geeft toegang tot een oprijlaan opzij waarvan tussen sneeuwresten roestige tanks hun lopen op je gericht houden, een duikboot tussen de bomen opdoemt en stapels torpedo's als afgezaagde boomstammen schijnbaar op vervoer liggen te wachten. Dan komt het museum in zicht: een laag, nieuw gebouw dat doet denken aan het Kröller-Möller in Otterlo. Maar het tweemotorige vliegtuig om de hoek – ongetwijfeld een sensatie voor vele vaders en zonen – lijkt uit te drukken wat dit museum inhoudt: een expositie van wapentuig uit de Tweede Wereldoorlog. Is een oorlogsmuseum een wapenmuseum? En klopt dit eerste beeld met de huidige funktie van het museum?

Monument van herinnering

Op basis van een gesprek met Manuel Kreike, samensteller van de tentoonstelling over de NSB, rekonstrueren we de geschiedenis van 'Overloon'.
In 1945 lag het plaatsje Overloon in puin. Platgeschoten bij de krijgshandelingen rond de Slag om Arnhem. De achtergebleven tanks leidden tot het idee om als een monument van herinnering aan de ontberingen van de oorlog, een oorlogsmuseum te stichten. In feite was het een slagveldmuseum met een regionale funktie: in de eerste jaren na de oorlog verwezen de wapens naar het slagveld en naar de slag waarvan de mensen uit Overloon en omgeving de gevolgen ondervonden hadden en nog ondervonden. Voor zover het getoonde van toelichting voorzien werd, betrof het de beweging, omvang enz. van de verschillende legers. De nadruk lag op oorlog en bevrijding. De opkomst van het fascisme en het verzet daartegen bleven uit beeld.

Jaren '60

In de loop van enkele decennia is de funktie van het museum veranderd. Het werd van een regionaal, een nationaal museum.
De vrijwilligers (!) van het eerste uur kregen hulp van het RIOD (Rijks Instituut voor Oorlogsdokumentatie). Maar de grootste verandering kwam voort uit de ontdekking van een enorm gebrek aan informatie over de oorlog. In de jaren '60 bleek dat de bezoekers, waaronder veel scholieren, niet langer de uitgestalde kanonnen, uniformen en geweren direkt met herinneringen aan de oorlog verbonden. Ze bekeken dit alles met dezelfde interesse, als waarmee oude auto's in het Automobielmuseum bekeken werden. Dit leidde ertoe dat in de vaste expositie de aandacht enigszins verschoof van het militairstrategische aspekt, naar voorlichting over de ekonomische, sociale en politieke oorzaken van het fascisme en van de Tweede Wereldoorlog.

Van '40-'45 naar '33-'45

Een paar jaar geleden is de hele expositie opnieuw veranderd. De huidige vaste expositie geeft een heel uitgebreid en indringend beeld van de aanloop naar en de verschrikkingen van de natio- ▶

▶ die baantjes willen hebben die de buitenlanders verrichten. Wij hebben ze hier zelf naar toe gehaald omdat wij dat vieze werk niet wilden doen en dan nu eruit trappen? Daar ben ik radicaal op tegen.

In het begin van dit gesprek zei Simon iets over dubieuze praktijken die hij had gemerkt op de kazerne. Wie wil daar iets meer over zeggen?
Simon: Het fascisme sluimert in de Nederlandse krijgsmacht ook en niet alleen onder soldaten. Het is te dol dat sommige kaderleden er prat op gaan de Westerse democratie te verdedigen, terwijl ze tegelijkertijd toestaan dat er minder frisse dingen gebeuren. Wel veel aandacht voor tankherkenning van het Warschaupact tot en met Soxmis-kaartjes in je paspoort, maar stilstaan bij het sluimerend gevaar van het fascisme in de samenleving en de krijgsmacht is er niet bij. Maar als je dat hardop zegt ben je de gebeten hond. Wil je echter als krijgsmacht geloofwaardig blijven, dan zal men aan zaken als fascisme en racisme, ook intern niet voorbij mogen gaan.

Wat moet ik me voorstellen bij 'onfrisse' dingen?

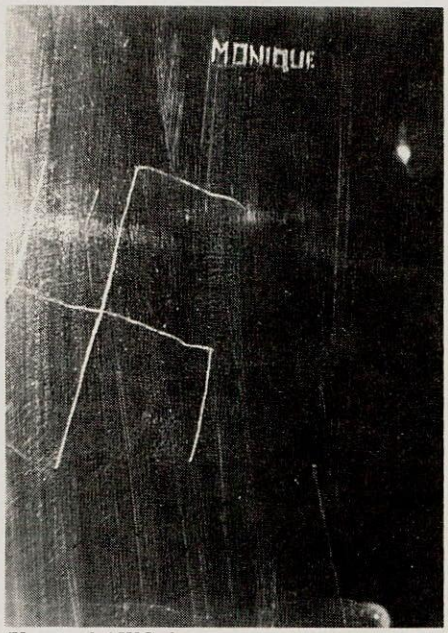

Foto: Jan Sinke

'Versierde' WC-deur

Simon: Neem op de kazerne de gemiddelde WC-deur, aan de binnenkant . . . Dat stikt van de onfrisse kreten. Iets heel anders. Ik heb meegemaakt dat er door kaderleden opmerkingen werden gemaakt over Surinaamse jongens, zó vernederend . . . In de geest van 'niet eens de Nederlandse taal machtig, zo uit de rimboe gekomen om in Nederland lekker geld te verdienen. Daar is gelukkig een stokje voor gestoken, eerst een poosje het leger in.' Dat werd op een dusdanige manier gezegd, dat het echt niet fris meer was. Gewoon openlijke uitingen van racistisch denken. Wanneer kaderleden zulke dingen kunnen zeggen, dan wordt het poepie-link: (De

„Neem op de kazerne de gemiddelde WC-deur, aan de binnenkant . . ."

andere drie knikken instemmend bij Simon's opmerkingen.)

Toch doorgaan met herdenken?
Henk: Het moet doorgaan. Juist nu, als een signaal dat we moeten oppassen dat het niet opnieuw gebeurt.

Wim Heij

Foto: Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Jeugdstormleden tijdens het huwelijk van Rost van Tonningen met Florrie Heubel (de huidige weduwe Rost van Tonningen) in december 1940.

Kennelijk is de teneur van de tentoonstelling het OSL in het verkeerde keelgat geschoten. De tentoonstelling begint en eindigt met informatie over fascisme en anti-fascisme nú. (Opvallend is overigens dat er onder de kop 'racisme' wel pamfletten van de NVU hangen, maar niet van de CP. Er zijn toch bewijzen genoeg dat de CP racistische en fascistische elementen bevat?) De aanwezigheid van wat affiches en pamfletten van anti-fascisme komitees, leverde – zoals we al eerder meldden –, het museum een scheldkanonnade in Sta-Vast op› 'een poging tot indoktrinatie waar nu net het fascisme zo sterk in was', een stukje deformatie van de eerste orde . . . een typisch fascistisch fenomeen is de typering in Sta-Vast. Het museum zal niet reageren, zo is besloten, omdat een artikel met dergelijke kwalificaties te lachwekkend is om serieus te nemen.

▶ naal-socialistische overheersing, de jodenvervolging en van concentratiekampen. Slechts op enkele plaatsen is de oude museumopvatting nog overheersend. Bijvoorbeeld in de zaal waar oude uniformen en wapens van verschillende legerkorpsen getoond worden.
Al met al kunnen in de geschiedenis van het museum verschillende manieren van denken over 'die' tijd herkend worden (die ook in de aktuele politiek nog steeds botsen). Kort samengevat in vier jaartallen: '40-'45 en '33-'45, 'De Oorlog' versus 'Het Fascisme'.
Met de huidige tentoonstelling over de NSB is nog een stap verder gezet. Niet de oorlogshandelingen staan meer centraal, maar een periode van krisis, fascisme en anti-fascisme. In de tentoonstelling wordt bovendien voor het eerst een (te) voorzichtige poging gedaan (zie kader) een parallel te trekken met de aanwezigheid van fascistische groepen in het heden.

Een foto van de trouwdag van het echtpaar Rost van Tonningen symboliseert schokkend waar het Consortium de Levensboom van de weduwe Rost van Tonningen nu nog – vrijwel ongestoord – voor ijvert. In het algemeen bevat de tentoonstelling overigens veel interessant materiaal over het fascisme en anti-fascisme van toen. De vele pamfletten en affiches tegen de NSB en tegen het nationaal-socialistische bewind in Duitsland – materiaal dat afkomstig was van zowel vakbonden, socialisten als christelijke en liberale partijen en organisaties – maken duidelijk dat het beeld dat 'niemand wist wat er voor '40 in Duitsland gebeurde' niet klopt.
De tentoonstelling over de NSB en de reakties daarop, is dus zeker de moeite waard. Bovendien zullen velen het museum slechts kennen als 'wapenverzameling'. Een bezoek aan Overloon zal misschien én dat beeld, én het beeld van '45 als – alleen – een militaire bevrijding, veranderen.

Bart Top

(Overgenomen uit: AFdruk, nr. 13, februari 1985; zie hieronder).

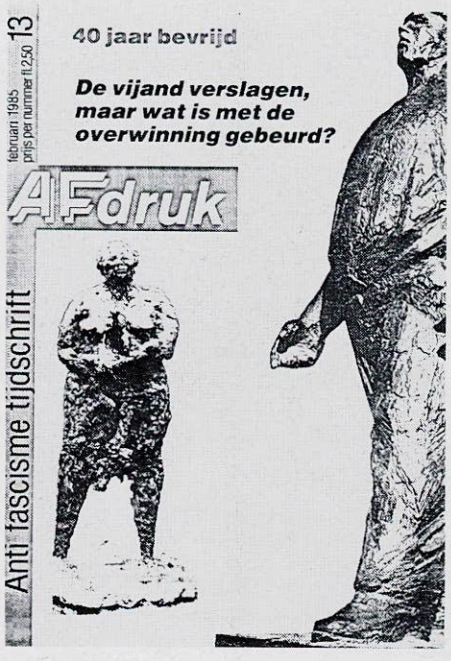

ANTI-FASCISME TIJDSCHRIFT

40 JAAR BEVRIJD

De vijand verslagen, maar

wat is er met de overwinning gebeurd

Over hoe de oorlog – niet – verwerkt werd en wat ervaringen van toen nu kunnen betekenen

Bestel het themanummer of neem een abonnement. AFdruk verschijnt (bijna) elke maand. U kunt zich voor ƒ 12,50 voor 5 nummers abonneren (instellingen ƒ 17,50) door deze bon gratis in te sturen of te bellen:
ma-vrij 13 tot 17 uur 020 - 936211
AFdruk
postbus 10748 1001 ES Amsterdam

AFdruk 13

Ik ○ bestel het thema (ƒ 2,50 + ƒ 1,60 porto)
○ neem een abonnement voor vijf nummers en wacht op een acceptgiro.

naam .....

straat .....

postcode ..... plaats .....

Opsturen in open enveloppe, postzegel niet nodig, aan:
AFdruk, Antwoordnummer 11047
1000 PB Amsterdam

STOP DE WAPENWEDLOOP

IK BEN VA

DAT WIL IK GR

NA DE OORLOG

AG ZO HOUDEN

Verhaal van een schipbreukeling

'Verhaal van een schipbreukeling die tien dagen zonder eten of drinken op een vlot ronddobberde, tot held van de natie werd uitgeroepen, door schoonheidskoninginnen werd afgezoend en door de publiciteit in goeden doen kwam, maar het toen bij de regering verbruide en voorgoed vergeten werd'.

Een lange ondertitel, waarmee de schrijver zelf al in het kort aangeeft waar het over gaat. Het is geen verzonnen verhaal, het is echt gebeurd.

Het gaat over een jongen die dienst doet bij de Columbiaanse marine op de torpedojager Caldas. Op een fatale dag slaat hij met zeven andere bemanningsleden overboord. Vier dagen lang wordt er naar hen gezocht en men neemt aan dat ze dood zijn. Maar een week later komt een van hen meer dood dan levend op een verlaten strand in Columbia boven water.

Twee verhalen

De drenkeling vertelt zijn verhaal aan de schrijver, die het op zijn beurt laat verschijnen in de krant. En dat heeft gevolgen: de drenkeling verliest zijn heldenrol en de krant wordt door de dictatuur gesloten. De ware toedracht van het ongeluk had niet gepubliceerd mogen worden.
Het verhaal van de schipbreukeling heeft zo eigenlijk twee verhalen: op de eerste plaats de lotgevallen van de jongen op een vlot en op de tweede plaats de lotgevallen van het verhaal en de mensen die dat verteld en geschreven hebben. Dit laatste is belangrijke achtergrondinformatie, zodat je weet waar je het gebeuren moet plaatsen, maar het gaat toch uiteindelijk om die tien dagen moederziel alleen op zee.

Heldenmoed?

Dat iemand zoiets kan overleven heeft niet veel met heldenmoed te maken. De jongen zegt daar zelf over: *„De heldenmoed die mij wordt toegedicht bestaat alleen daaruit dat ik het tien dagen lang vertikt heb van honger en dorst te sterven."* Maar om dat te vertikken heb je wel een ongelooflijk uithoudingsvermogen nodig en een supersterke levensdrang.
Het begint met de beschrijving van de voorbereiding en het vertrek van de torpedojager. Het is al meteen wat sinister, doordat hij zijn maats aan de lezer voorstelt. Zijn maats, die op zee het leven zullen laten: 'de genodigden van de dood'.
Je voelt het fatale ogenblik naderen... *„toen had het water mij geheel overdekt en moest ik zwemmen voor mijn leven.*

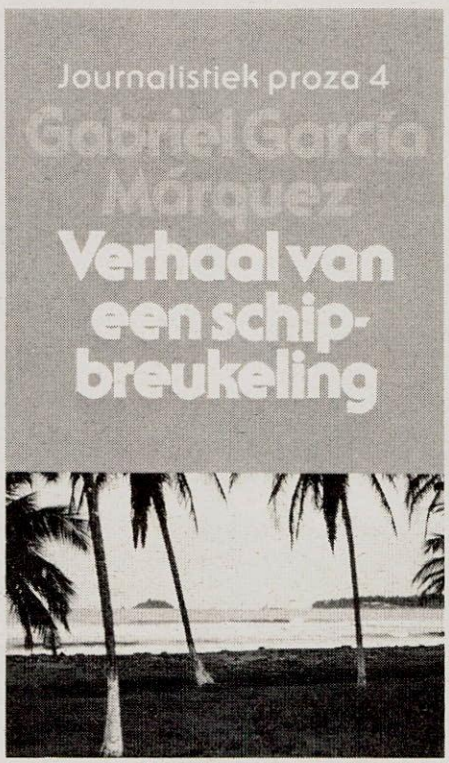

Toen ik opdook zag ik niets dan water. Een ogenblik later richtte zo'n honderd meter van mij vandaan het schip zich tussen de golven op. Pas toen drong het tot mij door dat ik overboord was geslagen."
Door toeval krijgt hij een vlot te pakken en dan begint het gevecht voor zijn leven pas echt. Hij verwacht eerst nog dat het schip zal keren om hem op te pikken. Maar de torpedojager verdwijnt langzaam maar zeker uit het oog. Hij blijft ervan overtuigd dat hij binnen een paar uur toch gevonden zal worden. Want langer dan een uur of vijf denkt hij het zeker niet uit te houden op het vlot. De tijd verstrijkt, zijn radeloosheid neemt toe. Het gehuil van de wind verandert in de laatste woorden die zijn maat hem toeriep voordat hij in de golven verdween. Na zes uur wordt het stikdonker om hem heen. Zo donker dat hij het vlot waarop hij zit niet meer kan zien. Zo voelt hij zich verloren gaan in de zee: *„Ik wist in ieder geval dat de ene helft van mijn lichaam verzeild was geraakt in een wereld die niet aan de mensen toebehoorde maar aan de dieren der zee."*
Maar steeds wanneer paniek hem dreigt te overmeesteren, weet hij iets te bedenken dat hem 'vastigheid' geeft. Of het is het sterrenbeeld De Kleine Beer, een vis of een gedachte aan iemand, die veraf toch dichtbij lijkt. Na verloop van een paar dagen is er nog iets dat een bepaalde zekerheid komt brengen: iedere namiddag stipt om vijf uur komen de haaien om zijn vlotje zwemmen. Om een begrip van tijd te houden heeft hij twee hulpmiddelen: zijn horloge (dat het nog steeds doet) en de streepjes die hij in het hout kerft om de dagen te tellen.

Geestkracht

Als lezer voel je je intens betrokken bij alles wat de jongen meemaakt, voelt en denkt. De eenzaamheid en verlatenheid moeten verschrikkelijk zijn. In zo'n omgeving en situatie worden een golf, een windstoot of de rode gloed van de ondergaande zon ontzaglijke grootheden voor een mens. Als menselijk natuurverschijnsel ben je bijzonder slecht uitgerust om zo'n situatie te kunnen overleven. Er is echter één belangrijk kenmerk waarmee je het als mens een eind kunt redden en dat is geestkracht. En met die geestkracht bereikt hij het onmogelijke.

Gabriel Garcia Marquez

Deze Zuid-Amerikaanse schrijver werd in 1982 bekroond met de Nobelprijs voor literatuur. Veel van zijn boeken hebben als achtergrond de tragische politieke werkelijkheid van Zuid-Amerika. Maar op de voorgrond weet deze schrijver altijd de mens te plaatsen die, ondanks alles, zijn waardigheid blijft behouden. Al zijn boeken kun je vinden, niet alleen in de winkels, maar ook in de bibliotheken. O.a. 'Honderd jaar eenzaamheid', 'Het kwade uur' en 'De kolonel krijgt nooit post'.

Ellen Broshuis

Verhaal van een schipbreukeling door Gabriël Garcia Márquez werd uitgegeven door Meulenhoff te Amsterdam. Eerste uitgave 1977, heruitgave december 1984. Prijs *f* 21,50.

Poster ommezijde

De poster 'Na de oorlog' (kleur zwart/rood, formaat 40x60 cm) is verkrijgbaar voor *f* 4,– (excl. porto) bij Stichting De Wekker, Postbus 607, 3500 AP Utrecht, tel. 030 - 318286, giro 1541118.

Nachtmerrie over Nederland

Leendert Jurriaan Jordaan werd in 1885 in Amsterdam geboren en overleed op 21 april 1980 in het stille Gelderse Zelhem in de ouderdom van 94 jaar. Wie zijn plaats in de Nederlandse cultuur wil bepalen, moet zijn geboortejaar in ogenschouw nemen, toen in de literatuur de Tachtigers zich nog maar net lieten horen en het nog bijna 10 jaar zou duren voor de sociaaldemocraten zich verenigden in de SDAP, waarin later Jordaan een belangrijke rol zou gaan spelen als politiek tekenaar. Jordaan was een veelzijdig kunstenaar en bijzonder aktief. Hij was niet alleen een voortreffelijk tekenaar, maar ook schilder en een bekwaam filmjournalist. In de muziekwereld stond hij te boek als een verdienstelijk violist.

In zijn jonge jaren bezocht Leo, dat was de voornaam waaronder hij bekend was, de Gemeentelijke Kweekschool voor Onderwijzers in Amsterdam en studeerde daarna aan de Rijksakademie voor Beeldende Kunsten (1903-1907) bij de bekende professoren Allebé, Dake en van der Waij.

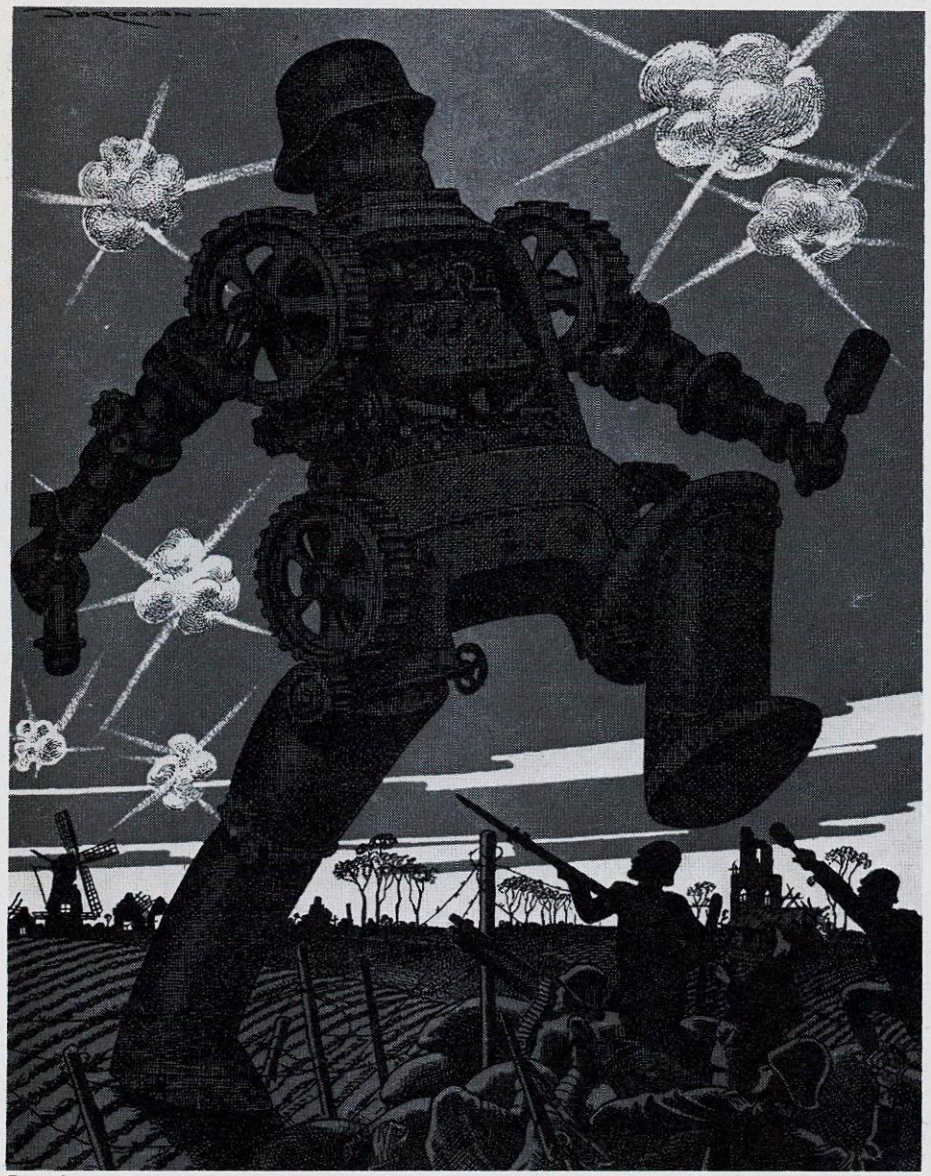

De robot

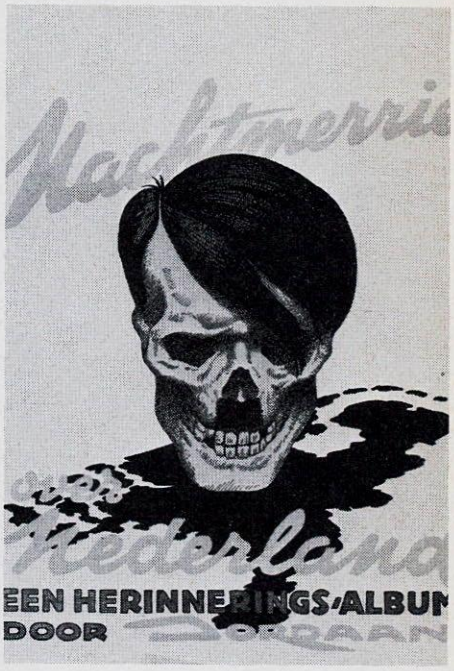

De Groene Amsterdammer

Zijn loopbaan als politiek tekenaar moet hij al in 1905 begonnen zijn bij het satirische blad 'De Ware Jacob', een van de boeiendste weekbladen uit de Nederlandse persgeschiedenis. Maar zijn tekenwerk was ook in diverse andere bladen terug te vinden, zoals in het weekblad 'Uiltje', het dagblad Het Volk en in het bekende weekblad 'De Notenkraker', waaraan hij na de dood van Albert Hahn in 1918 tot aan de opheffing ervan in 1936 regelmatig meewerkte. Aan het bekende blad 'Het Leven' leverde hij o.a. elke week een humoristische strip.
Sedert 1931 was Jordaan als opvolger van Johan Braakensiek werkzaam bij 'De Groene Amsterdammer'. Een periode van hoogtepunten in zijn politiek tekenwerk. Het Vrije Volk schreef: „Zijn beste tekeningen zijn ongetwijfeld die

vrede: zich ten strijde toerusten

De'nieuwe (h)orde' marcheert!

over het nazisme vóór de Tweede Wereldoorlog". De lezers van De Groene wisten wat er zou gaan gebeuren als de legers van Adolf Hitler de grenzen zouden overschrijden. Jordaan had ze gewaarschuwd!

Filmkritieken

Van jongs af aan had Jordaan zijn hart verpand aan de film, waarvan hij in zijn lange leven de gehele wordingsgeschiedenis had meegemaakt. Hij hield van de film en schreef weloverwogen commentaren in diverse bladen. In 1958 verscheen een pocket bij Meulenhoff onder de titel: '50 jaar bioscoopfauteuil'. Op de laatste pagina van dit interessante boekje lezen we: „Wel, ik kan mij voorstellen dat bij velen de vraag rijst,

Gelijkgeschakeld

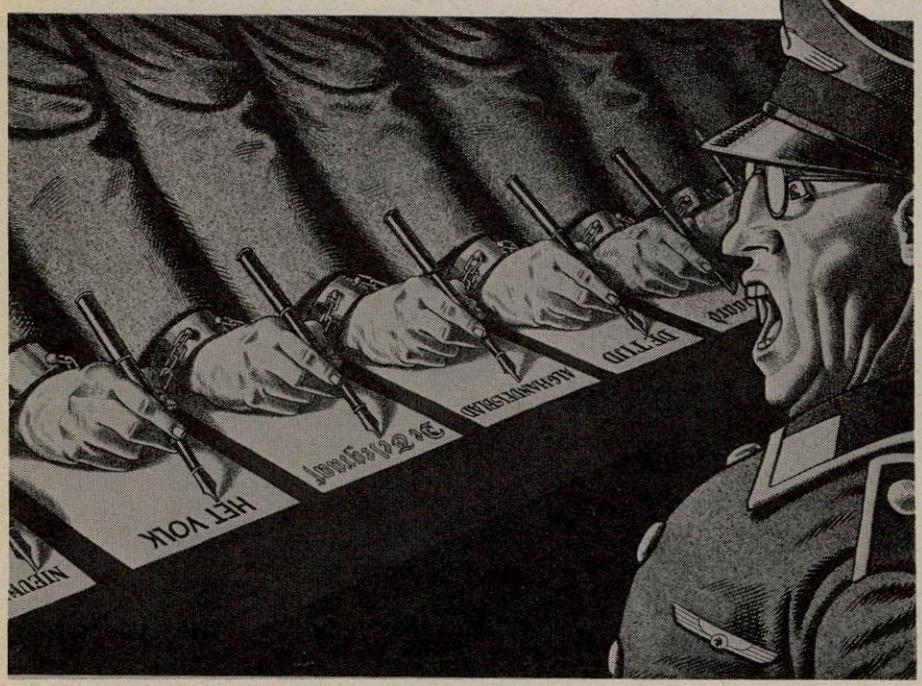

hoe iemand het in aller goden naam vijftig jaar in de bioscoopzetel heeft kunnen uithouden. Het antwoord kan eenvoudig zijn: omdat ik mij er steeds behaaglijk in heb gevoeld... sterker nog: omdat ik er vele van mijn beste en mooiste uren in heb doorgebracht! Een afwijking? Een geestelijke onvolgroeidheid? Wie zal het zeggen?" Wat ik toch hier over L. J. Jordaan geschreven heb is een korte inleiding, die bedoeld is om u een beeld te geven van zijn persoon en werk. Natuurlijk heeft hij ook nog na de Tweede Wereldoorlog geruime tijd de aandacht getrokken. Jordaan tekende toen o.m. voor De Groene Amsterdammer, de Haagse Post, Parool en Vrij Nederland. Tot 1961 bleef hij in Amsterdam werken, op 76-jarige leeftijd trok hij zich terug in Zelhem.

De nachtmerrie

In de Tweede Wereldoorlog kon Jordaan natuurlijk niet meer zijn strijdbare antifascistische prenten in het openbaar publiceren. De wijze waarop hij tekende en uitdrukking gaf aan zijn gevoelens zou hem, al zette hij zijn naam niet meer onder de tekening, verraden. Hij beperkte zich aanvankelijk tot werk van meer onschuldige aard, zoals illustraties maken voor het blad van de Bond tegen Kwakzalverij.
Maar toch kon Jordaan het niet laten om de afschuwelijke periode van de Duitse bezetting in tekentaal voor zichzelf vast

te leggen. In dezelfde straat waar Himmler's Gestapo zijn hoofdkwartier in Amsterdam had opgeslagen, aan deze hellepoort van foltering en moord, werkte Jordaan aan een serie platen, die een hartverscheurend beeld geven van de gruwelijke misdaden, die door barbaren en schurken tegenover ons volk bedreven werden. De vervolging van de Joden, de onmenselijke razzia's, de meedogenloze terreur en de laatste winter, waarin zovelen van honger en koude omkwamen, dat alles greep diep in zijn ziel.

Jordaan legde zijn emoties vast in enkele tientallen politieke prenten, die in de eenzaamheid van de tekenkamer ontstonden, uiterst zorgvuldig, zonder de haast van de krant, maar wel met het risico door beulsknechten ontdekt te worden. Zo ontstond het na de oorlog door 'De Groene Amsterdammer' uitgegeven herinneringsalbum 'Nachtmerrie over Nederland'. Het was een groot succes, velen wilden het in hun bezit hebben, het publiek stond ervoor in de rij. Zelf schreef Jordaan later: „Ik heb dit album tussen de jaren '43 en '45 gemaakt – met intense liefde gemaakt! Voor het eerst kon ik, de Oostindische inkt-koelie, met eeuwig de zweep van de krant achter zich, aan mijn tekenwerk zoveel tijd geven als ik wilde. Overigens was het een zenuwslopende affaire. Ik had af en toe onderduikers en de Gestapo, die er blijkbaar lucht van

Winter-offensief 1944-1945

Als een dief in de nacht . . . (10 mei 1940)

had, kwam nog al eens onverwacht op visite. Vandaar dat de originelen zo klein van formaat zijn gehouden: ik moest ze, indien nodig, bliksemsnel kunnen verstoppen in een geheime bergplaats."

Het album 'Nachtmerrie over Nederland' is in een fors formaat uitgegeven en bevat 32 platen in kleur, stuk voor stuk uitschieters in het genre van de politieke prent. Maar daar waren ook uitschieters onder de uitschieters, zoals die waar het album mee begint: Als een dief in de nacht... (10 mei 1940), een aanval op Nederlands grondgebied zonder enigerlei waarschuwing.
De nieuwe (h)orde marcheert! Een militair met plompe bespijkerde laarzen, daarachter een soort duivelse wezens, voorstellende Verraad, Terreur en Ellende met als laatste het manneke Mussert. Op de achtergrond een Hollands landschap.
Meesterlijk is ook de afbeelding van de gelijkgeschakelde pers. Schrijven zoals de bezetter het wil!

Laat ik ophouden met het afzonderlijk noemen van voorstellingen. Bekijk intens de platen stuk voor stuk die bij dit artikel zijn afgedrukt. Voor ouderen een herinnering aan een vreselijke tijd. Voor jongeren moeten ze een impuls zijn te strijden voor een wereld zonder oorlog en oorlogsvoorbereiding, zonder fascisme, zonder racisme, zonder armoe, zonder honger en zonder werkloosheid. Want deze gesels verzieken het leven op aarde.

Jan Kooijman

soldaat: opslagsysteem

Freek is wat Youp wellicht wordt: een groot theaterman

„De allereerste keer dat ik op een toneel stond wist ik van niks. Ik had toen twintig grappen uit de Panorama uit mijn hoofd geleerd en de zaal stond op zijn kop. Ik weet niet waarom, maar het was leuk, en niet om de grappen die ik vertelde, maar om de manier waarop ik me eruit redde. Dat is gave, ja. Dat heeft zich uitgebreid."

Zo vertelde Freek de Jonge vorig jaar aan het muziekblad Oor, heel bescheiden, hoe hij ontdekte dat hij talent had. Bescheiden, ja, want Freek de Jonge is werkelijk een heel groot theaterman geworden.

Nadat in het najaar van 1979 het luid bejubelde duo Neerlands Hoop ter ziele was gegaan produceerde Freek in vijf jaar tijd vijf theatershows ('De Komiek', 'De Tragiek', 'De Mars', 'De Mythe' en 'Stroman en Trawanten'), twee oudejaarsavondshows ('De Openbaring' en 'Een Verademing') en een speelfilm ('De Illusionist'). Het ene programma was nog beter dan het andere. Het is ongelofelijk wat deze artiest weet te presteren. Enkele jaren geleden zei Freek, dat een clown rond zijn veertigste tot volle wasdom komt (hij wordt in augustus 41); nog betere shows zijn nauwelijks denkbaar. Wat dat betreft heeft hij inderdaad zijn top bereikt.

Een Verademing

Ik zit in een doos
De doos tikt
Eigenlijk zit ik in een identiteitscrisis
Eergisteren testte een dokter mijn reflexen
Ik heb hem zijn hele spreekkamer doorgeschopt
Ik moet mijzelf niet geweest zijn
of juist wel
Dat weet je niet als je in een identiteitscrisis zit.

Zo begon Freek de Jonge, twee jaar na zijn oudejaarsdebuut (De Openbaring), 31 december jl. zijn tweede rechtstreekse TV-oudejaarsavondshow 'Een Verademing'. Het verhaal van meneer Hoeksteen die, om belastingtechnische redenen, getrouwd met Janny van de Samenleving samen, met hun twee kinderen, het gezin Hoeksteen-van de Samenleving vormt. Deze meneer Hoeksteen heeft zich op oudejaarsavond met zijn TV en afstandsbediening teruggetrokken en besloten op ludieke wijze een einde aan zijn leven te maken. Door een merkwaardig toeval worden de levens van hem en zijn gezinsleden gespaard.
Gedeelten uit deze show zal men zich ongetwijfeld nog wel herinneren: het verhaal van zuignapje, het overlijden van oma, de triathlon van Almere, de sterilisatie, het kleine tuinmannetje en tenslotte de oproep van het gekochte vuurwerk niet af te steken. Passend in dit EGO-nummer kozen we uit deze show het fragment, waar Hoeksteen denkt aan de sfeervolle 4 mei-herdenkingen thuis.

Stroman en Trawanten

De vijfde theatershow van Freek de Jonge, 'Stroman en Trawanten', is recentelijk in twee delen op de TV vertoond en werd terecht door velen tot het hoogtepunt in het theaterbestaan van De Jonge bestempeld. Stroman (Freek de Jonge) en Trawanten (Het Willem Breukerkollektief) is de zwerftocht, via vele omwegen, naar de waarheid en de schuld. Freek de Jonge is een waarheidzoeker. Tegen het muziekblad Oor zei hij daarover: „Je hebt een groep die zoekt naar de oplossing en er is een groep die zoekt

Freek in 'Stroman en Trawanten'

Jongens koppen dicht
Vier mei acht uur
Opa zat bij het verzet
Jullie weten het wel
sssstilte!

(Er begint na twintig sekonden een klok te beieren)

O jee, de katholieken kunnen zich weer niet beheersen
Ieder jaar beginnen ze tien sekonden eerder
hun oorlogsverleden weg te beieren
Jongens, wacht even
ik ben zo terug
ik ga even een geestelijke gehandicapt maken

(Hoeksteen loopt af, het gelui stokt, Hoeksteen loopt weer op)

Zijn overmoedig geworden door Polen
Nou, daar gaan we weer

(Vrouw krijgt slappe lach)

O, moeder de vrouw krijgt de slappe lach
Het hele jaar sikkeneurig
achter de stofzuiger
bij de afwas
D'r kan geen lachje af
Op vakantie sjaggerijnig
Maar vier mei, acht uur, krijgt ze de slappe lach

(Een fluitketel fluit)

Wie zet er nou vlak voor achten water op?
Dat gaat koken!
En daarna fluiten
Dat principe heeft een hele industriële revolutie
tot gevolg gehad

Nou koppen dicht!
Desnoods gaan we door tot vijf over acht
Het gaat niet om het tijdstip
Het gaat om het principe

(Een hond blaft)

Hoe is het mogelijk?
Hij blaft!
Het hele jaar de ene inbreker na de andere
wordt kwispelstaartend ontvangen
Het beest weet niet hoe hij
zich geliefder moet maken bij de misdaad
Vier mei acht uur
De hond slaat aan
Als het nou nog een Duitse Herder was
Of een Schwanzelschnauzer

Stilte
desnoods gaan we door tot half negen
Sssst.

(Uit: 'Een Verademing')

naar de waarheid. De oplossing leidt tot verdeeldheid en tot kernsplitsing; dat zijn de mensen van de laboratoria, de enquêtes. En je hebt mensen die zoeken naar de waarheid, naar de eenheid van het universum; die zoeken het in yoga, meditatie, ascese en in oude geschriften. Die twee groepen, dat is het oergevecht. De ene groep die naar mijn indruk de wereld zal vernietigen, of tenminste een deel van de kultuur, en de andere die hunkert naar eenheid. Je kunt zeggen dat ik mij verbonden voel met de zoekers naar de waarheid, mijn solidariteit gaat uit naar de mensen die eenheid willen. Dus als ik begin te betogen en te veroordelen dan ben ik bezig met die verdeeldheid en dat wil ik niet."

Tijdens deze zwerftocht van Stroman (letterlijk: willoos werktuig; maar volgens Freek is tegenwoordig iedereen een stroman) wordt een beeld van de hedendaagse tijd geschetst met alles erop en eraan. Naast waarheid staat schuld in deze show centraal. Een hoogtepunt is het moment waarop hij de hele zaal hardop 'schuld, schuld, schuld' laat roepen. 'Even oefenen, voor als straks de paus komt', laat hij erop volgen en meteen is het stil, doodstil. Ook 'zijn' publiek wordt weer niet gespaard. De vergeten boodschap ('een half volkoren en twee ons kaas aan een stukje') loopt als de 'running gag' (het steeds terugkerende grapje) door het programma. Ook in allerlei andere vormen komt de boodschap aan bod in stroman. Toch wil Freek persé geen zendeling zijn. In een vraaggesprek met 'de Groene' zei hij: „Ik wil geen mensen bekeren. Ik zeg alleen, bij wijze van spreken in het zwembad staande: mensen kijk, hier begint het diepe. De mensen kunnen zeggen: laat die badmeester toch barsten. Want ze moeten uiteindelijk zelf weten of ze willen verzuipen of niet."

Youp van 't Hek

Na jarenlang in de anonimiteit te hebben gewerkt is de cabaretier Youp van 't Hek van de groep 'Nar' definitief doorgebroken. En hoe! Met het ook op de TV vertoonde programma 'Man vermist' heeft hij zich nadrukkelijk aangediend als een groot talent. Cadeau heeft hij het niet gekregen. Tien jaar lang heeft hij geploeterd in jeugdhonken en minitheaters voor soms een handjevol toeschouwers. Zijn eerste soloprogramma 'Zonder twijfel' trok, in de grote steden, al sterk de aandacht.
In dit programma trad hij na de pauze op als de overspannen speelgoedvertegenwoordiger (teddyberen) meneer Van Dam, een prachtige creatie zoals velen zich nog van de TV-registratie zullen herinneren. De echte doorbraak kwam na het TV-optreden in Aad van den Heuvels 'Alles-is-anders-show', waarin hij 'lenen-lenen-betalen-betalen' bracht. Een nummer uit zijn tweede programma 'Man vermist', waarin hij op een schitterende wijze gestalte geeft aan de spoorloos verdwenen administratief medewerker Johan van Breukelen.
Na twee solo-programma's kunnen we niet anders concluderen dan dat we heel blij mogen zijn dat Youp van 't Hek nooit heeft toegegeven aan de neiging er een punt achter te zetten: „De beslissing om te stoppen heb ik elk jaar weer uitgesteld, want ik wist dat ik het kon." Dat dat geen grootspraak is heeft hij ondertussen ruimschoots bewezen.
Vaak wordt hij vergeleken met Freek de Jonge. Zelf zegt hij daarover: „Ze willen je graag in hokjes duwen. We kunnen beiden cynisch zijn en ad rem reageren op het publiek, maar verder zie ik geen overeenkomsten." Ik geef hem daarin gelijk. Naar de vorm is er zeker sprake van verwantschap met Freek de Jonge, maar inhoudelijk zijn er grote verschillen. Waar Freek de Jonge neigt naar het absurde en het mystieke, is Youp van 't Hek veel directer, via creaties als Van Dam en Johan van Breukelen, in zijn aanvallen op huwelijk, gezin, burgerlijkheid enz. Laat Youp van 't Hek maar schuiven. Theatercapaciteiten heeft hij genoeg om een heel groot artiest te worden.

het begon met een grap over een Turk,
je moest lachen om die Surinamermop,
maar kijk nu alleen maar naar Almere
de horde rukt weer op,
staan ze binnenkort dan echt weer zo te groeten,
ik moet er niet aan denken, hier die hand,
komt er een Kristallnacht
en gaan dan alle pizzeria's in brand.

dichterbij, dichterbij,
het komt allemaal dichterbij,
de afstand is nog maar een millimeter,
dichterbij, dichterbij,
het komt veel te dichtbij,
en je weet: het wordt nooit meer een meter.

je las wel eens iets over raketten
maar die stonden ver in Oost en ver in West.
ach, wat maakte het allemaal uit
er hing zo'n sfeertje van 'mij best'.
maar Lou de Jong, die kan zijn pen alvast weer pakken,
of is het somber zoals ik 't zie,
misschien valt er niets meer te schrijven
over Wereldoorlog Drie.

dichterbij, dichterbij,
het komt allemaal dichterbij,
de afstand is nog maar een millimeter,
dichterbij, dichterbij,
het komt veel te dichtbij,
en je weet: het wordt nooit meer een meter.

Youp van 't Hek

In boekvorm

Wanneer je voorstellingen als van Freek de Jonge en Youp van 't Hek hebt bijgewoond, dan kun je je na afloop nauwelijks veel meer herinneren. Het is zó veel en het gaat allemaal zó snel, dat je armen en benen te kort komt om het bij te houden, laat staan terug te halen. Zelfs wanneer je daarna het programma nog weer eens kunt terugzien op de TV (hetgeen vaste prik is met de programma's van beide heren). Gelukkig verschijnen de programma's ook in boekvorm. Van Freek de Jonge was dat ook al het geval met al zijn vorige programma's. Die traditie heeft zijn vaste uitgever onverminderd voortgezet. Zowel van 'Een Verademing' als van 'Stroman en Trawanten' verschenen onlangs smaakvolle uitgaven.
Nieuw is dat nu ook Youp van 't Hek's laatste programma 'Man vermist' in boekvorm is uitgekomen. Dit boek bevat bovendien nog de tekst van het korte programma 'Gebroken glas', een botsing van toneel en cabaret over werkloosheid en theater. Uit dit programma drukken we hier een kort fragment af.
Alle drie boeken bevatten de complete teksten, afgewisseld met foto's uit hun programma's. Aldus is het mogelijk de stortvloed aan onzin, maar vooral ook diepzinnigheden, die deze groten van het hedendaagse theater ten gehore brengen, thuis nog eens op het gemak tot je te laten doordringen.

Ondertussen, maar dat terzijde, trekt Freek de Jonge al weer door het land met zijn zesde show (De Bedevaart) en lijkt Youp van 't Hek nieuwe suksessen te oogsten met zijn derde solo-optreden (Verlopen en verlaten). Het is maar dat je het weet.

Wim Heij

'Een Verademing' en 'Stroman en Trawanten' door Freek de Jonge werden uitgegeven door de Harmonie te Amsterdam. Prijs resp. ƒ 22,50 en ƒ 24,90.
'Man vermist/Gebroken glas' door Youp van 't Hek verscheen bij Elsevier te Amsterdam. prijs ƒ 14,90.

met een personal computer kun je eindelijk je eigen oorlog voeren

Een ieder mag een ander beminnen

Ik begrijp er niets meer van. Een grote 'door het Evangelie' geïnspireerde partij, die zoals ze het zelf zo keurig kan zeggen 'Gods Woord als richtsnoer voor haar handelen neemt', heeft unaniem besloten dat onder bepaalde omstandigheden anders dan heterosexueel geaarde medemensen de straat opgesmeten mogen worden en van hun werk en bestaan beroofd. Die politieke partij heeft natuurlijk wel één of andere galmende zin gevonden die alles zou moeten verklaren, maar ondertussen is het beeld als door mij geschetst: „Homo of lesbies, oplazeren!"

Zo'n besluit verdriet mij tot in het diepst van mijn wezen. Ik ben namelijk van mening dat de wederzijdse liefde het hoogste goed in ons leven is: wat is er immers fijner dan een man of vrouw te hebben en die te beminnen in woord en daad. Dat beminnen 'in woord' mag wel van die politieke partij, wanneer het gaat om mensen van gelijke geaardheid niet zijnde heterosexueel, maar absoluut geen lichamelijk contact: men dient zich te onthouden, wat dat dan ook moge zijn.
Nu moeten al die politieke geloofshelden mij nog maar eens duidelijk maken waarom een man en een vrouw elkaar wel mogen knuffelen en lichamelijk beminnen, maar twee vrouwen niet. Waarom mogen twee leden van verschillend geslacht elkaars lichaam wel strelen, kussen en tot verrukking brengen, maar twee mannen niet.

Alleen verschillende sexen

Het is mij niet mogelijk om de liefde en de liefste zo lyrisch te beschrijven als in het overigens weinig bekende bijbelboek 'Hooglied' wordt gedaan. Maar dat mag althans volgens de bewuste politieke partij alleen door leden van verschillende sexen beoefend worden. Als je homosexueel bent of lesbisch mag je je borsten niet laten kussen, mag je elkaar niet overal strelen en mag je niet in verrukking in elkaar opgaan. Geen gevoel voor homo's en lesbiennes, zo simpel is dat!
Weliswaar staat er in de Bijbel vermeld 'dat de mens niet alleen zij', maar dat geldt niet voor genoemde medemensen, zij blijven maar alleen, zij behoren geen behoefte te hebben aan tederheid en liefde. En mochten ze die wel hebben, dan dient ze op bevel van de genoemde politieke kruisvaarders onderdrukt te worden. Houden ze zich niet aan deze regel, dan worden ze de straat opgestuurd, hun werk wordt hen ontnomen en ze mogen een levenslange werkloosheid tegemoet zien. Dit in naam van de liefde Gods.

Dit schrijvende bemerk ik dat mijn bitterheid mij te ver voert. Immers, het waren de kerken zelf die zeiden dat zoiets niet kan en dat het de medemens een stuk liefde ontnemen juist in strijd is met Gods liefde voor en Zijn wil in deze wereld. Bedoelde partij trekt zich van deze eenvoudige zaken echter niets aan. De beroemde apen 'Kerk en politiek' en 'Ieder heeft zijn eigen verantwoordelijkheid' worden schielijk uit de mouw gehaald. Als de kerken nu vinden dat deze 'door het evangelie geïnspireerde partij' er zwaar naast zit, dan mag ik er toch zeker ook wel zo over denken!

Bijbel op de kop

Waarom doet zo'n partij dat dan toch! Nu, dat is heel eenvoudig en dat wekt juist mijn ergernis op. Het antwoord is even simpel als duidelijk. Op korte termijn, in 1986, zijn er weer verkiezingen en aangezien er nog steeds lieden-leden dan wel lieden-stemmers zijn die hun Bijbel op de kop lezen, teksten uit hun verband lichten en uitspraken omdraaien, ligt zo'n opstelling klaarblijkelijk voor de hand. 'Het Evangelie als richtsnoer' is natuurlijk wel mooi, maar het kan best wat minder als het stemmen gaat kosten. Waarvan acte.
Toch begrijp ik het nog niet! Het is immers zo, dat er volgens bedoelde politieke partij een macht is die 'het al regeert, en die wind en wolken wijst spoor en loop en baan?' Zou die macht dan wel weten wat die politieke partij heeft beslist. Zou hij wel weten, dat elke negende of tiende medemens, die hij volgens die politieke partij op aarde zet, veroordeeld is tot een afschuwelijke lichamelijke eenzaamheid zonder enige vorm van lichamelijke liefde? Kortom, een troosteloos leven. Waarom zet die macht dan geen andere mensen op aarde of zou hij het niet zo erg vinden en dat graag aan de mensen zelf overlaten?
Volgens mij is die macht anders wel heel kortzichtig bezig; hij zet mensen op aarde met een zodanige geaardheid, dat hij van te voren al weet c.q. kan weten dat zij door zijn evangelisch geïnspireerde volgelingen onmiddellijk de straat opgekeild zullen worden en brodeloos gemaakt als ze maar het geringste teken van hang naar lichamelijke vreugde zullen tonen. Een ingewikkelde toestand!

Zoals ik al zei: ik begrijp er niets meer van. Er kleeft nl. een groot maatschappelijk gevaar aan zulke beslissingen en resoluties. Wie zoals ik in de vooroor-

Homo verdriet

Ik heb zo vaak stil verdriet
Stil verdriet dat niemand ziet

Heb geen vriend die ik mijn liefde kan geven
Omdat ik niet mijn eigen leven kan leven
Moet anders doen dan ik ben
Of kan iemand mij accepteren zoals ik mezelf ken

Zeer doen mij innerlijke wonden
Ik ben mij niet bewust van de mij verweten zonden
Ja, ik ben dan wel anders dan anderen
Nooit zal ik van levensstijl willen veranderen

En waarom kan ik niet met mijn soortgenoten verpozen
Eigenlijk heb ik toch voor hun gekozen
Niemand die mij er nog van weerhouden kan

Zat ben ik het, ik heb er genoeg van
Offers heb ik genoeg gebracht
Nooit zal ik nog vertrouwen op hogere macht
Daarom wil ik leven op mijn eigen manier
En wat de anderen ervan vinden doet me geen zier.

Het bovenstaande gedicht ontvingen wij van een dienstplichtig deelnemer aan een g.v.-conferentie (naam en adres bij de redaktie bekend), met de mededeling dat hij drie weken eerder zijn lidmaatschap van een kerkgenootschap had opgezegd.

Foto: Gerard van Erkelens

logse jaren op een christelijke school is geweest heeft een stuk antisemitische opvoeding gehad dat er niet om liegt. Weliswaar zongen we met vrome gezichtjes: 'het waren niet de Joden die U kruisten Heer', in de praktijk van alledag waren ze het wel. Hun loon was er dan ook naar: vervolging en verachting. Deze afschuwelijke theorie, die hier en daar nog opgeld doet, heeft er wel toe geleid dat ik in de eerste jaren van de oorlog niet zo gek keek toen de Joden werden weggehaald. Natuurlijk was het niet goed wat de Duitsers deden, maar ja, als ze onjuist wilden handelen was dat hun zaak, wij stonden immers alleen maar aan de kant en zagen hoe de Joden toch weer loon naar werken kregen. Eigen schuld, dikke bult!

Gevaarlijke ontwikkeling

Gelukkig ben ik op een gegeven ogenblik dan toch wakker geworden en heb leren beseffen dat je met zulke idiote verhalen gewoon collaborateur wordt. Verrader van alles wat mooi is in een menselijk leven. Net op tijd gingen bij mij, en overigens ook bij vele anderen, de ogen open.
En als ik er dan nu weer mee wordt geconfronteerd dat althans in de politieke vleugel van genoemde groep wordt gediscrimineerd, dan slaat mij de schrik om het hart. De vroegere opstelling jegens de Joodse medemens en deze resolutie ten aanzien van de homofiele en lesbische medemens hebben zo veel gemeen en zijn zo bedreigend, dat er niet genoeg tegen geageerd kan worden. Steun aan zulke merkwaardige gedachten, zogenaamd steun vindend in de Bijbel, kan zoals de ervaring leert tot de vreselijkste gevolgen leiden. Of kan een van die 'door het evangelie geïnspireerde' politici zeggen wat voor verschil er is tussen het uit zijn ambt of vak stoten van een Joodse of een homofiele medemens? Ik niet, voor mij is het exact hetzelfde.

Daarom allen die dit leest, waakt en weest gewaarschuwd! Ziet toe dat het gruwelijk onrecht jegens de medemens niet opnieuw toeslaat. Houdt Uw ogen open en laat niet toe dat politieke belangen de waardigheid van honderdduizenden landgenoten en medemensen grondig aantast.
Ieder mens heeft liefde nodig en die is er genoeg en geef politieke 'huik-naar-de-windhangers' geen gelegenheid om het mooiste deel van het leven niet te laten invullen. Broeders en zusters, van welke geaardheid ook, bemint elkaar oprecht en weest gelukkig.

Adriaan Bijl

Geknipt voor u

VVDM eist stopzetting infiltratie CID

De VVDM is verontwaardigd over de antwoorden van minister De Ruiter op kamervragen van PSP-Tweede Kamerlid Andrée van Es. In de antwoorden erkent minister De Ruiter dat binnen de VVDM een infiltratieproject loopt van de CID.
Hij vindt het zelfs de gewoonste zaak van de wereld.

De minister geeft geen enkele reden waarom de VVDM als organisatie geïnfiltreerd zou moeten worden. Als men het dan al zo nodig vindt vuilniszakken van *individuen* te controleren op as – dat duidt op verbranding van staatsgevaarlijke documenten –, wat is dan de reden dat de VVDM, een legale, door de minister erkende *vakbond*, bespioneerd wordt???

Infiltratie is een vuile manier van werken. Door infiltratie wordt wantrouwen binnen een organisatie gezaaid. Infiltratie is oncontroleerbaar; de zaak Gardiner heeft laten zien waar dit toe kan leiden : provocaties om mensen aan te zetten tot strafbare daden. Infiltratie is een middel om een organisatie kapot te maken. En niemand kan garanderen dat dat niet de eigenlijke bedoeling is of wordt van de mensen die zich er voor lenen achterbaks spionnetje te spelen.

De VVDM onderzoekt momenteel de mogelijkheden om via een gerechtelijke procedure stopzetting van het infiltratieproject te bewerkstelligen.

(Persbericht)

EGO kiest voor het leven

Wildschut

Knap gangsterdrama mikt op wereldmarkt

Als ik de film 'Wildschut' van Bobby Eerhart, die hiermee zijn regie-debuut maakt, met één karakteristiek zou moeten omschrijven, dan zou dat zijn met het woord 'on-hollands'. Hoewel schrijver Felix Thijssen de roman waarop hij het scenario voor deze film baseerde, schreef naar aanleiding van een zeer hollands stukje geschiedenis, de dramatische gijzeling van de trein bij De Punt, is de aanpak van deze film puur vakwerk dat je in ons land niet vaak van eigen bodem te zien krijgt. Juist het geweld, de harde acties, de stunts en vechtscènes, leken uitsluitend óver onze grenzen geloofwaardig in beeld gebracht te kunnen worden. Nu moet ik er eerlijkheidshalve meteen bijzeggen dat producent Henk Bos geen halve maatregelen heeft genomen en het stuntteam van Jean-Paul Belmondo heeft aangetrokken plus een van de meest ervaren Franse vecht-instructeurs. Maar toch, de regisseur is een Nederlander en daarom mag 'Wildschut' een Nederlandse film heten.

U weet dat ik een afkeer heb van geweld, wanneer u mijn stukjes met enige regelmaat leest. Des te knapper dus dat een film waar ik met lood in de schoenen heen ging omdat ik wist dat hij zeer gewelddadig was, mij tot een dergelijke graad van enthousiasme heeft kunnen bewegen!
In 'Wildschut' wordt het verhaal verteld van twee gangsters, die een casino in Breda hebben overvallen. Een van hen, de schitterende neger Charlie (Jack Monkau, pure 'beefcake' zoals ze dat in Amerika noemen) heeft daarbij een kogel in zijn dijbeen gekregen en zijn vriend Jimmy (Hidde Maas, dé ontdekking van 1985 als u 't mij vraagt) zoekt een onderkomen waar zijn vriend een paar dagen rust kan nemen om te genezen. Ze vinden een afgelegen huis, Wildschut, nét over de Belgische grens, waar een stroper blijkt te wonen met zijn veel oudere vrouw, haar zoon en dochter en de baby, die de dochter van haar stiefvader heeft. Wat de beide gangsters níet weten, is dat het huis grenst aan een militair oefenterrein en dat er dus voortdurend soldaten in de onmiddellijke omgeving te vinden zijn. Jimmy begint onmiddellijk een terreurbewind over het gezin uit te oefenen, waar vooral de sombere stroper en de zoon van de vrouw het erg moeilijk mee hebben. Hij vernedert de vrouwen zonder dat de mannen er iets tegen kunnen doen, en met dat feit maakt hij hén weer belachelijk.
Charlie is niet zo sadistisch als Jimmy, en begint zelfs iets te voelen voor de dochter des huizes, een mooi maar dromerig tiepje dat haar eigen wereld heeft gecreëerd, compleet met een eigen taal die ze met haar baby bezigt.
Vrolijke noot in het geheel vormt de plaatselijke politie-chef, een dikke Belg in Dallas-uitmonstering, maar toch bepaald niet op zijn achterhoofd gevallen. Wanneer hij via de radio van de overval heeft gehoord en ook dat het tweetal in de omgeving van zijn dorp moet worden gezocht, komt hij al snel bij Wildschut terecht. Maar hoe warm hij vaak ook is, het gedwongen gebrek aan medewerking van de bewoners maakt dat hij steeds onverrichter zake moet wegrijden in zijn enorme speelgoed-auto. Via knap uitgedachte sporen (de stroper die zijn strikken niet meer leeghaalt bijvoorbeeld) sluit het net zich dan toch onherroepelijk om het huis.
Vlak voor de uiteindelijke ontknoping doet zich nog een drama voor, wanneer de zoon des huizes 's nachts probeert de buit van de gangsters uit hun auto te stelen. Na een werkelijk adembenemend gevecht (dat als bij een choreografie, van moment tot moment en centimeter voor centimeter wordt gepland en gerepeteerd) slaat de jongen met zijn achterhoofd in een rechtopstaande hark, zodat Jimmy op de valreep nog even van een lijk moet zien af te komen. Die onverwachte complicatie leidt uiteindelijk tot hun ondergang, en Jimmy valt door schoten uit het geweer van de stroper die zich eindelijk kan wreken voor de stortvloed van verschrikkingen die er binnen vierentwintig uur over hem en zijn gezin is uitgestort.

De figuur van de zachtmoedige gangster Charlie is niet al te zeer uitgediept en wordt ook niet meer dan plichtmatig gespeeld door Jack Monkau. Ongelooflijk in al zijn afschuwelijke details is echter de gangster Jimmy, die wordt gespeeld door Hidde Maas. Jimmy heeft één credo: „Ik geloof op mijn manier in God. Ik laat zien hoe het niet moet." Hidde Maas weet van deze toch weerzinwekkende man iemand te maken naar wie je voortdurend gespannen, op het puntje van je stoel, zit te kijken. Juist de vele facetten van de man, zijn bruutheid in combinatie met zijn genegenheid voor zijn gabber Charlie, maken hem eindeloos boeiend. Maas speelde tot nu toe incidenteel voor film en televisie, maar ik voorspel hem na deze film méér aanbiedingen in de voorste gelederen. Dat verdient hij ten volle, en 't verbaast me dat er nú pas iemand op het idee is gekomen om deze man een grote rol aan te bieden. Producent Henk Bos verwacht van deze Nederlands-Belgische co-produktie veel op de wereldmarkt. Cannon heeft inmiddels alle rechten op die markt gekocht, en Bos is er zeker van dat hij met Wildschut kan concurreren tegen buitenlandse produkties in dit genre. Daar kon hij wel eens gelijk in hebben!
Andere rollen in de film worden nog gespeeld door Chris Lomme als de moeder, Josse de Pauw als de stroper, Mark van Eeghem als de zoon en Annick Christiaens als de dochter. Speciale vermelding verdient Werther van der Sarren als de politieman.

Leo van Opzeeland

Hidde Maas, Chris Lomme, Jack Monkau en de baby Ruben in 'Wildschut'

film in 't kort

A passage to India

Beladen met Oscar-nominaties is 'A passage to India' van David Lean, de man van grote, beroemde films als 'The bridge on the river Kwai', 'Doctor Zjivago' en 'Ryan's daughter'. 'A passage to India' ademt dezelfde sfeer als de schitterende televisie-serie 'The jewel in the crown'. Een jonge vrouw reist met een oudere dame naar India, waar ze met de zoon van de oudere vrouw zal trouwen. De man blijkt daar een rechtlijnige, uitermate Britse bestuurder te zijn, die niets begrijpt van het verlangen van zijn bruid om het echte India te leren kennen, en nog minder van zijn moeder die zich gewoon inlaat met Indiërs. De beide dames nemen de uitnodiging van de arts dr. Aziz aan om een beroemd grottencomplex te bezichtigen. De jonge vrouw raakt geheel in de war door de aantrekkelijkheid van deze man die, door zijn afkomst, onbereikbaar voor haar is, maar die in alles verschilt van de koele racist met wie ze is verloofd. In de ban van de betoverende sfeer in de

Judy Davis en Victor Banerjee als Adela en dr. Aziz in 'A passage to India'

grotten raakt ze tijdelijk buiten zichzelf en ze verzint een verhaal waarin de arme dokter een kwalijke rol speelt. De loop van het proces laat de Engelsen dan zien in al hun stuitende superioriteitsgevoel jegens het land dat ze jarenlang hadden uitgebuit en overheerst. De enkele Brit die de kant van de Indiërs kiest, wordt ook uit het kleine gemeenschapje gestoten. 'A passage to India' is een meeslepende film waar iedereen die een beetje sfeergevoelig is, ademloos naar zal kijken. Prachtige rollen worden gespeeld door Peggy Ashcroft, Judy Davis, Nigel Havers, James Fox en Victor Banerjee.

Beverly Hills Cop

Eddie Murphy heeft, al is hij pas 23 jaar, nu al in Amerika en in de rest van de wereld een warm plekje in miljoenen harten van filmminnaars ingenomen.

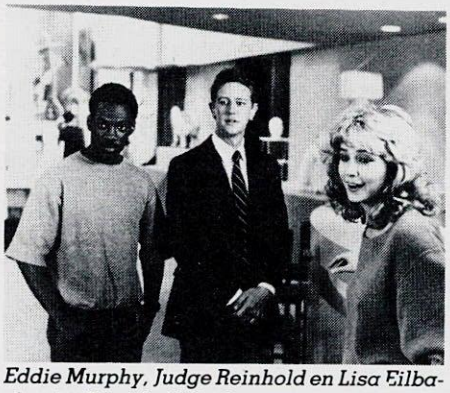

Eddie Murphy, Judge Reinhold en Lisa Eilbacher in 'Beverly Hills Cop'

Deze kleine, goedlachse neger-acteur maakte sinds zijn debuut in '48 hours' een bliksemcarrière. 'Beverly Hills Cop' is zijn vierde film, en hierin speelt hij een politieman uit Detroit, die naar Beverly Hills reist om de moord op zijn beste vriend op te lossen. Er blijkt een drugshandelaar, vermomd als kunstkenner, achter te zitten en zo krijgen we via de film een vermakelijk beeld van dat decadente wereldje. Eddie Murphy steelt in alle opzichten de show, vooral wanneer hij de politiemensen van het sjieke Beverly Hills met zijn eigen methoden voortdurend te snel af blijkt te zijn. Een verhaal met veel onwaarschijnlijkheden, maar dat geeft niet, want 't gaat alleen maar om Eddie. Leuk hoor! Regie was van Martin Brest.

Mr. Mom

Een uitermate heet hangijzer komt ter sprake in de film 'Mr. Mom', waarin een man en een vrouw, zij het tijdelijk, van rol wisselen. De man wordt ontslagen, de vrouw blijkt eerder een goeie baan te kunnen vinden dan hij en omdat ze daarop een weddenschap hadden afgesloten, gaat paps het huishouden bestieren terwijl mammie, in keurig mantelpak en met diplomatenkoffertje, de wereld van de reclame binnenwandelt. Hilarische situaties te over natuurlijk, want voor een ongeoefende jonge vader van drie kleine kindertjes zit een huis vol gevaren als daar zijn een gulzige stofzuiger, een begerige buurvrouw, een onwillige wasmachine en een aangevreten ego.
Intussen heeft mammie 't ook niet makkelijk, want geheel volgens de traditie zit haar baas achter haar aan, en ook merkt ze dat je wel heel stevig in je schoenen moet staan in het Amerikaanse bedrijfsleven. Alles komt 'natuurlijk' goed wanneer vader zijn eigen betrekking terugkrijgt en moeder weer achter de wastobbe kan. Als vermakelijk kijkspel wel aardig, maar eigenlijk toch jammer dat 't zowel de vader als de moeder niet lukt om aannemelijk te maken dat het wel degelijk goed kan gaan, een werkende moeder buiten de deur en een werkende vader daarbinnen. Teri Garr en Michael Keaton zijn een leuk stel als paps en mams, regie was in handen van Stan Dragoti.

Michael Keaton als de jonge vader in 'Mr. Mom'

Xaos

Onbeschrijfelijk mooi is 'Xaos', de nieuwste film van Vittorio en Paolo Taviani. In vier korte verhalen, allemaal gebaseerd op novellen van Pirandello, zien we de verhoudingen op het Italiaanse eiland Sicilië geschetst. In het ene verhaal gaat het om een oude moeder die haar zoon verstoot, omdat hij werd verwekt door een verkrachter die eerst haar man had gedood. In het tweede gaat het om een bruidegom die bij volle maan weerwolf-neigingen krijgt, in het derde komt een rijke hereboer aan bod die wordt geconfronteerd met een gebroken olijvenkruik waar hij niemand verantwoordelijk voor blijkt te kunnen stellen, in het vierde eist een kleine dorpsgemeenschap een eigen kerkhofje. Als slotverhaal zien we dan de schrijver Pirandello, die zijn geboortehuis bezoekt en een denkbeeldige ontmoeting met zijn moeder heeft. Ongelooflijk van kleur en sfeertekening, rauw en aards, een verademing in deze computer-gestuurde tijd. Mag u niet missen!

L.v.O.

ook het blaaskaken is door een Nederlander uitgevonden – een jonge liberaal

boeken bladen brochures

Eerste 'moderne' oorlogsroman

De jong gestorven Amerikaanse schrijver en dichter Stephen Crane (1871-1900) oogstte internationale roem met 'The Red Badge of Courage' een bewogen verhaal uit de Amerikaanse slavenoorlog (1895). Onlangs verscheen, in nieuwe vertaling, een herdruk van deze eerste 'moderne' oorlogsroman. Titel: 'Het teken van moed'.
Hoofdpersoon is een boerenjongen uit het Midwesten van Amerika, Henry Fleming, die tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog zich in de strijd werpt. Opgezweept door politieke propaganda, zonder te beseffen waar het om gaat, laat hij zich aanwerven. Neemt afscheid van moeder en schoolkameraden en wordt soldaat. Aanvankelijk bestaat de dienst voor hem uit wachten. Wanneer hij tenslotte bij een korte aktie betrokken raakt kiest hij het hazepad. Na veel omzwervingen komt hij terug bij zijn onderdeel. Gelukkig heeft iemand hem een klap op zijn hoofd gegeven waardoor hij een verwonding kon voorwenden. Dan hoort hij bij toeval een officier tegen een generaal zeggen: 'Nou ik moet het 12e laten aanrukken om het 76e te helpen en ik heb eigenlijk geen manschappen meer over. Maar er is nog het 304e. Ze vechten als een stelletje ezeldrijvers. Die kan ik het beste missen'.
Deze woorden drijven Henry Fleming (soldaat van het 304e) tot daden van grote roekeloosheid. Een goede zaak dat deze klassieker weer verkrijgbaar is.
'Het teken van moed' door Stephen Crane verscheen bij Goossens te Tricht. Prijs *f* 24,50.

vaste prik

EGO maakt van je leun- een leerstoel

Brinkman: tot elke prijs

soldaat: meer dan de vereiste maat

elders kust de paus de grond in Limburg – Nederland op z'n smalst – kan hij het geheel omhelzen

Van Aardenne: werfzonde

deze peren zijn gekwetst

door de superheffing neemt in de 2e Kamer de koehandel af

EGO maakt geen gehakt van je

EGO: het laatste blad aan de boom

een CDA-er wisselt niet van gedachte – hij hemelt op

Heinrich Boll (1)

„De stalen helm drukte plotseling als een klomp lood, en op hetzelfde ogenblik meende hij te weten, dat alles, haat en kwelling en vertwijfeling, in deze stalen helm zat, in deze zware massa op zijn voorhoofd." Front-ellende zoals alleen Heinrich Böll het kan weergeven. Het slagveld en het naoorlogse ruïnelandschap vormen het dekor van de nieuwe verhalenbundel 'De verwonding'.
Böll schreef deze 22 verhalen na de Tweede Wereldoorlog (tussen 1946 en 1952). De ten tonele gevoerde personages zijn geen helden, maar doodgewone mensen die proberen het vege lijf te redden. Ideologische bevlogenheid is hen vreemd. Een ideaal om voor te sterven ziet Böll niet zitten, zeker niet als dat ideaal door anderen dan de eenvoudige militair wordt uitgedragen. „Dag en nacht het uniform en de zinloosheid van de dienst, de hooghartige, krijsende geprikkeldheid van de officier en het gebrul van de onderofficieren! Ze waren

de oorlog in gedreven als een hopeloze, grote grijze kudde van wanhopigen."
Dat Böll de oorlog verafschuwt (hij was zelf van 1939 tot 1945 frontsoldaat) behoeft geen toelichting. Waarom de verhalen destijds niet zijn uitgegeven is onduidelijk. Aan de kwaliteit, op een enkele uitzondering na, kan het niet gelegen hebben.
'De verwonding' door Heinrich Böll is een uitgave van Manteau te Amsterdam. Prijs *f* 24,90.

Heinrich Boll (2)

Ongeveer in dezelfde periode dat Böll de hierboven besproken verhalen schreef voltooide hij zijn roman 'Adam, waar ben je?' Van dit boek, één van Bölls bekendste en beste, verscheen onlangs een goedkope herdruk. De roman bestaat uit negen, ogenschijnlijk los van elkaar staande, hoofdstukken. Slechts terloops kruisen de wegen zich van de personages. De samenhang bestaat hieruit dat alle personen – mannen zowel als vrouwen – machteloos moeten toezien hoe zij verwikkeld raken in de zinloosheid van een moderne oorlog.
In deze boeiende roman ontwikkelt de schrijver de gedachte dat de oorlog zich eigenlijk niet aan het front afspeelt, maar diep in de mensen zelf, mensen die aan de rand van de oorlog leven.

Böll weet op meeslepende wijze de verborgen waarheid van het menselijk bestaan zichtbaar te maken.
'Adam, waar ben je?' door Heinrich Böll verscheen eveneens bij Manteau te Amsterdam. Prijs *f* 9,90.

Vietnam

„Als je aan boord stapte van een vliegdekschip met 5000 mensen aan boord, dan vond je het allergrootste deel van de zwarten in de laagste baantjes, in het smerigste werk, beneden in de wasserij, in het vooronder van het schip. Als je het gedeelte binnenstapte waar ik werkte met allerlei hypermoderne computers, dan leek het wel of er op het hele schip geen zwarten te bekennen waren."
Dit zegt een zwarte marine-officier in een vraaggesprek met Wallace Terry, de auteur van het boek 'Zwarte soldaten in Vietnam'.
Zoals uit de titel al blijkt zijn de geïnterviewden zwarte Vietnam-veteranen. Terry praat met hen over de oorlog, over hun ervaringen in Vietnam, over het racisme en over hun terugkeer in de V.S. Wat uit het boek naar voren komt is dat de zwarte soldaten in Vietnam het niet gemakkelijk hadden. Zij moesten strijd leveren op twee fronten: tegen de vijand èn tegen de blanken. „Ik schiet net zo lief op blanken als op de Vietcong" zegt een zwarte GI tegen Terry. de racistische verhoudingen in de VS zelf kwam

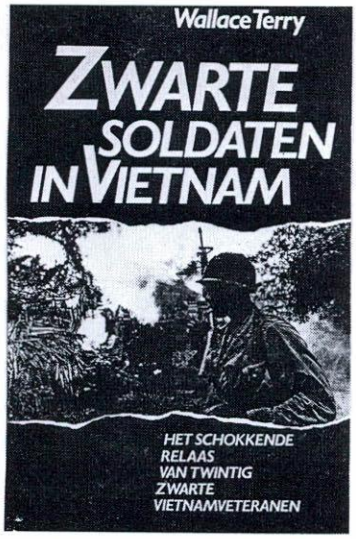

men ook tegen aan boord (zie hierboven) en zeker ook in Vietnam. De verliezers van de samenleving waren ook de verliezers in Vietnam: de Amerikaanse minderheden (o.a. de blacks).
Alle lof voor de uitgever die er voor heeft gezorgd, dat er zo snel na verschijnen een vertaling voorhanden is.
Dit boek verdient het gelezen te worden.
'Zwarte soldaten in Vietnam' door Wallace Terry werd uitgegeven door Veen, Utrecht. Prijs *f* 29,50.

Killing Fields

De Engelse film 'The Killing Fields' (momenteel een groot sukses in de Nederlandse bioskopen) is de verfilming van het waargebeurde verhaal van een journalist en zijn vriend in Cambodja. Dit verhaal vormde ook de basis voor Christopher Hudson voor zijn roman met dezelfde titel.
Het verhaal leent zich zeer goed voor zowel film als roman. New York Times journalist Sidney H. Schanberg verslaat sinds 1972 de in Cambodja aan de gang zijnde machtsstrijd tussen het leger van de Rode Khmer en de toenmalige regering van Lon Nol. Kontaktpersoon voor Schanberg is de Cambodjaan Dith Pran. Tussen deze twee mannen groeit een hechte vriendschap. Vlak voordat in april 1975 de Rode Khmer Pnom Penh zal binnentreden weet Schanberg voor Pran en zijn gezin een evakuatie naar de V.S. te regelen. Pran wordt echter gevangen genomen. Vier jaar duurt de gevangenschap alvorens Pran aan de terreur van de Rode Khmer weet te ontsnappen. Dan ontmoeten beide mannen elkaar weer en vertelt Pran aan Schanberg zijn verhaal over de 'Killing Fields', waar hij jarenlang onder de meest verschrikkelijke omstandigheden heeft moeten doorbrengen.
Een prima roman met een sterk politieke kontekst.
'Velden des Doods' door Christopher Hudson verscheen bij de De Boekerij te Amsterdam. Prijs *f* 24,90.

Geschiedenis NSB

Het fascisme was gebaseerd op leugen. Het ging de leiders uitsluitend om bezit en macht, wat voor de massa restte waren holle leuzen. Dat was het fascisme en dat is het fascisme. Vanuit deze opvatting schreven acht auteurs 'De Zwarte Kameraden. Een geïllustreerde geschiedenis van de NSB'.
De NSB was de belangrijkste groepering die tussen 1931 en 1945 de leugens van het fascisme aan het Nederlandse volk trachtte te slijten. Het hele veld van deze NSB wordt, in de acht hoofdstukken die het boek telt, bestreken: de voorgeschiedenis, ontstaan en eerste jaren, de oorlogsjaren, de NSB in Indië, de Jeugdstorm, de vrouwenorganisatie en tenslotte de internering en de berechting na de oorlog. Door het gehele boek heen (in aparte kaders) een overzicht van uniformen, onderscheidingstekens enz. van deze beweging. Aldus ontstond een vrij complete geschiedenis van de Mussert-beweging. Juist in een tijd waarin sprake is van economische crisis en grote werkloosheid en er allerlei extreem-rechtse/fascistische groeperingen de kop weer opsteken is het goed dat een boek als 'De Zwarte Kameraden' door zoveel mogelijk mensen wordt gelezen. Mede daardoor is het mogelijk dat dit soort maatschappelijk onaanvaardbare groeperingen in een zo vroeg mogelijk stadium worden doorzien en bestreden.
Leest vrij gemakkelijk.
'De Zwarte Kameraden' door J. Zwaan e.a. werd uitgegeven door Van Holkema en Warendorf te Weesp. Prijs *f* 32,50.

Wim Heij

EGO puzzle

Visitekaartjes

Op de puzzel in het februarinummer – waarvan de oplossing luidde: 1 overste, 2 brullen, 3 strepen, – kwamen minder dan het vereiste minimumaantal goede oplossingen binnen. Dus helaas geen prijswinnaars te vermelden dit keer.
Hieronder weer eens een viertal visitekaartjes, waaruit de beroepen van deze mensen geraden kunnen worden door alle letters in een andere volgorde te zetten.

P. Inco Stom	O. Frago Aft
N. Tralm Ede	I. Slet Aan

Oplossingen sturen **voor 8 mei a.s.** naar ons adres: EGO-redaktie, Coornhertlaan 71, 3708 GC Zeist.
Vermeld duidelijk naam (en evt. rang), adres en voorkeur voor boeken- of platenbon. Veel puzzelplezier!

EGO is in alles een maat

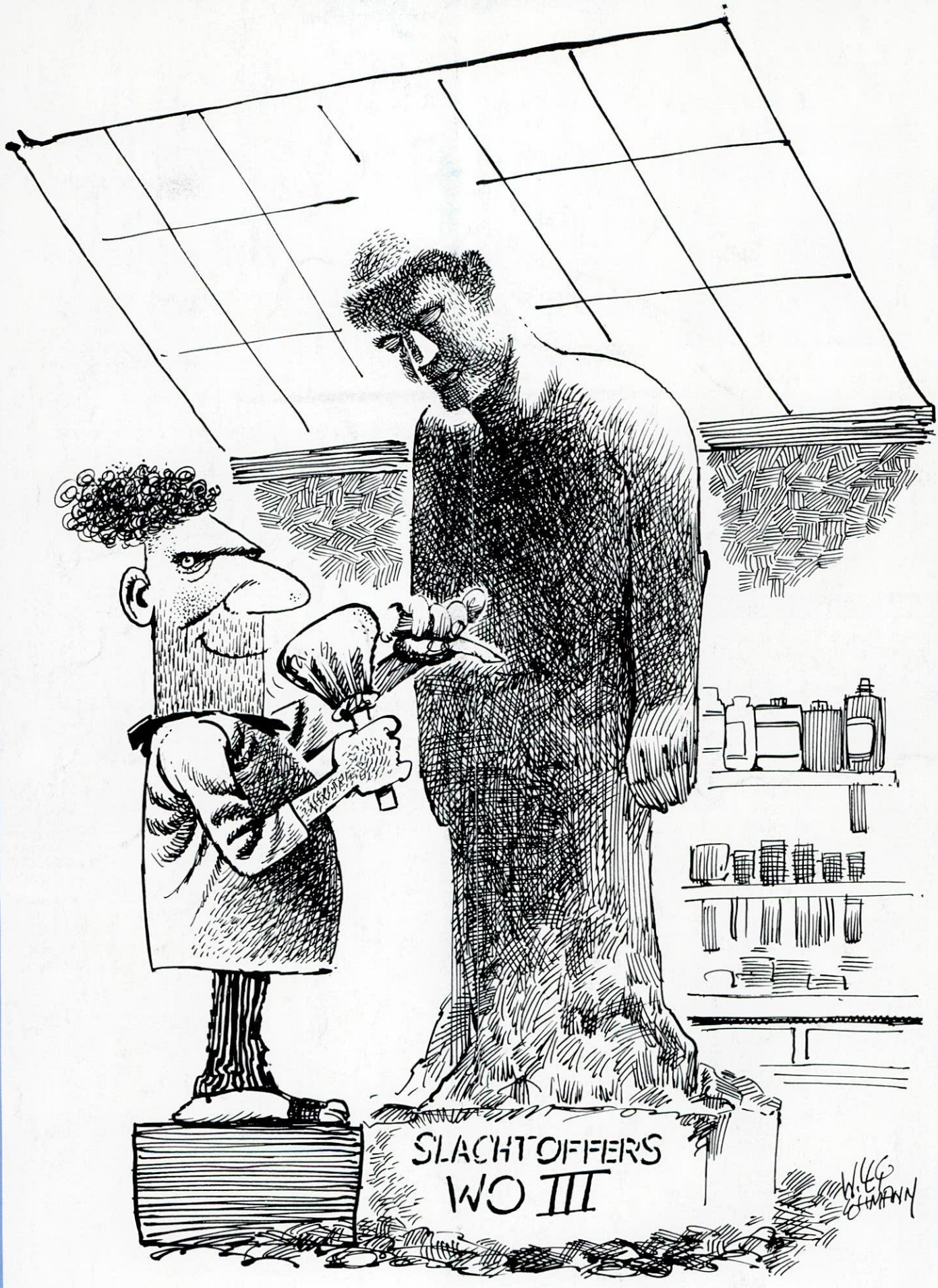
SLACHTOFFERS
WO III